PIEEJAMA MUZEJU IZGLĪTĪBA:

LABĀKĀS PRAKSES APKOPOJUMS

TARTU UNIVERSITĀTES MUZEJS
TURAIDAS MUZEJS
2026

I INSTITUCIONĀLĀ SADARBĪBA

Laura Dravniece. *Latvijas Nacionālais mākslas muzejs ceļā uz piekļūstamu kultūrvietu* 7

Inga Surgune. *Nosūtījums uz muzeju. Kad mantojums kļūst par rūpēm* 10

II SENSORĀ UN KOGNITĪVĀ PIEEJAMĪBA

Siret Saar. *Neredzamā pasaule muzejā. Apmeklētāji ar redzes traucējumiem Igaunijas Nacionālā muzeja izstādē* 13

Liena Šmukste. *Projekts "Sajūtu ceļojums" Raiņa un Aspazijas vasarnīcā* 17

Leonarda Ķestere-Kļaviņa. *Pieskāriens: pieejamības veidošana caur mijiedarbību* 20

Jelena Tšekulajeva. *Muzeja darba lapa un bērnu sociāli emocionālās attīstības veicināšana* 23

III EMOCIONĀLĀ PIEEJAMĪBA

Jane Meresmaa-Roos. *Bērnu muzeja Miiamilla pastāvīgā izstāde „Bērnu pasaules telpas"* 27

Liina Lepik. *Pašradīšana muzeja nodarbībā: sociāli emocionālo prasmju mērķtiecīga attīstīšana caur mākslu* 30

Kadri Toomsalu. *Viļņi – garīgās veselības vingrinājumi muzeja nodarbībā* 34

IV SOCIĀLĀ PIEEJAMĪBA

Gunta Zaķīte. *Turaidas muzejrezervāta sadarbība ar biedrību "Cerību spārni"* 37

Hanna-Liis Kont. *Kā iesaistīt bērnus izstādes veidošanas procesā? Tartu Mākslas muzeja izstāde "Šķībā nama noslēpumi"* 40

Maarja Kõuts. *Deviņi soļi ceļā uz iekļaujošāku muzejizglītību. Regulāru izglītības programmu izveide Hāpsalu Neiroloģiskā rehabilitācijas centra pacientiem Ilonas Brīnumzemē* 43

Elina Peksena. *Muzejpedagoģija un autisms* 48

Finansētāji: Eiropas Savienība, European Heritage Label Bureau, Igaunijas Amerikas Fonds, Tartu Universitāte, Turaidas muzejrezervāts

Sastādītāji: Turaidas muzejrezervāts un Tartu Universitātes muzejs

Partneri: Cēsu novada personu ar invaliditāti biedrība, Bērnu muzejs „Miiamilla", Igaunijas Nacionālais muzejs, Ilonas Brīnumzeme, Kadriorga mākslas muzejs, Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, Latvijas Nacionālais rakstniecības un mūzikas muzejs, Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, Tartu mākslas muzejs, Tartu Rotaļlietu muzejs, Turaidas muzejrezervāts, Tartu Universitātes muzejs

Dizains: TÜ Kirjastus, Maarja Roosi

Tulkojumi: Luisa Tõlkebüroo, Kristiina Uus

Redaktore: Jaana Visnapuu

IEVADS

“Man būtu varējis rādīt mazāk tumsas” – tā atsauksmju lapā pēc muzeja nodarbības Tartu observatorijā uzrakstīja kāds aptuveni 10 gadus vecs skolēns. Zinot šīs, zvaigžņotajām debesīm veltītās nodarbības saturu, var secināt, ka planetārija izrāde tumšajā telpā skolēnam, visticamāk, bijusi pārāk gara vai neradīja pietiekamu interesi, lai tumsā saskatītu zvaigznes un debess ķermeņus, kā arī lai saklausītu un iztēlotos sevi mītu un stāstu pasaulē. Tomēr šo piezīmi tikpat labi var pārnest uz daudzu bērnu, jauniešu vai pat pieaugušo pieredzi muzejā. Tiek sagaidīts kaut kas aizraujošs, interesants, skaists. Taču bieži vien viss šis piedzīvojumu pilnais stāsts skatītājam paliek apslēpts tumsā, turklāt dažkārt vārda vistiešākajā nozīmē, nevarot ieraudzīt rādīto vai saprast stāstīto. Tas gan biežāk atšķirīgo interešu vai sagaidāmā iznākuma dēļ. Muzeji apzinās šo risku un cenšas būt redzami ar izstādēm un aktivitātēm, lai piedāvātu izglītojošu saturu pēc iespējas vairāk apmeklētājiem. Tomēr gluži vai neizbēgami ir jārēķinās ar to, ka apmeklētāji ir atšķirīgi, tāpat kā viņu gandarījuma izjūta. Tātad, ja 22 bērni klasē pēc muzeja nodarbības ir ļoti apmierināti un laimīgi, dažiem tumsas tomēr varēja būt arī par daudz.

Šis krājums stāsta par Igaunijas un Latvijas muzeju pieredzi, koncentrējoties uz izglītojošām aktivitātēm, kas pēc iespējas vairāk dalībnieku centušās no šīs uztvertās, bet nevēlamās tumsas izvest.

Krājuma izveide tapusi, pateicoties Tartu Universitātes muzeja un Turaidas muzejrezervāta kopīgajam projektam “Mantojums visiem: izglītība krīzes laikā”.

***

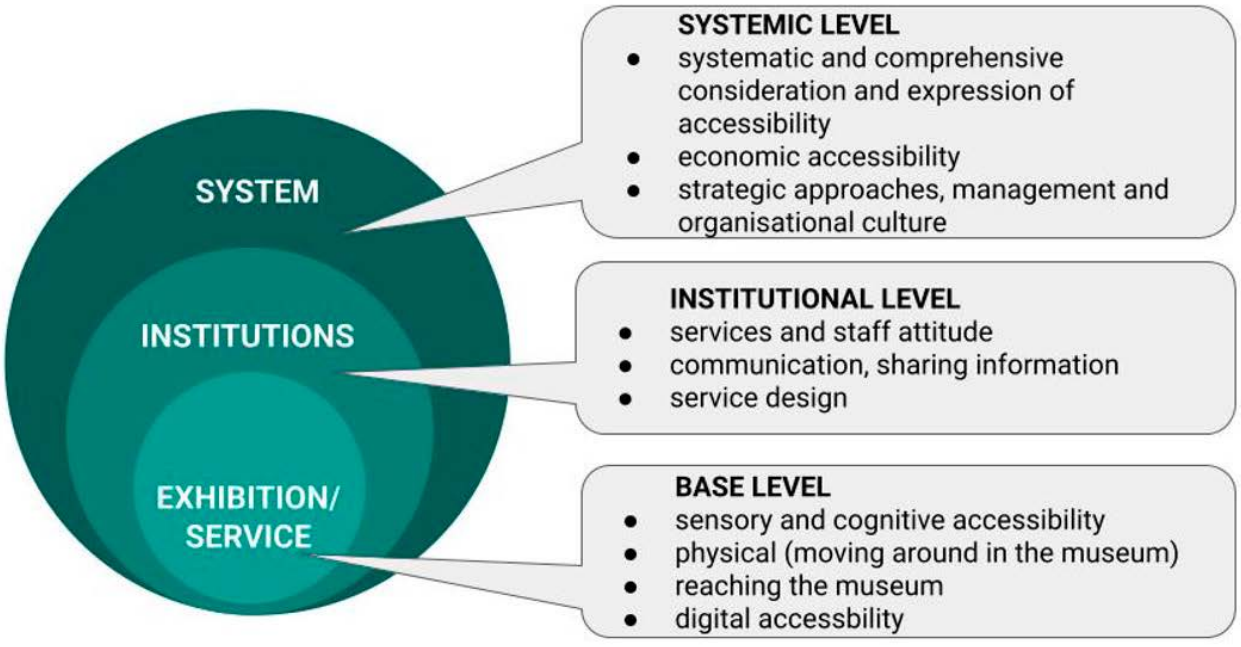
Krājums koncentrējas uz iekļaujošas izglītības principu īstenošanu, balstoties uz plašu termina definīciju, kas ietver visus izglītojamos (Leijen, 2024: 21). Apmeklētāju dažādo vajadzību ņemšana vērā, veidojot fizisko vidi un pakalpojumus, mūsdienu muzejpedagoģijā vairs nav nekas jauns, gluži pretēji – samērā izplatīta un pašsaprotama pieeja. Definīcija, kas raksturo muzeju un par kuru 2022. gadā tika panākta vienošanās, turklāt kas rūpīgi apsvērta starptautiskā līmenī, nosaka, ka muzejs ir atvērts, pieejams un iekļaujošs sabiedrībai (ICOM Eesti, 2022). Vācijas Centrālās muzejpedagoģijas asociācijas un Vācijas muzeju asociācijas sastādītajā Muzejpedagoģijas rokasgrāmatā (versija igauņu valodā 2023. gadā) uzsvērts: “Pēc iespējas vairāk cilvēkiem vajadzētu gūt labumu no izglītības un sabiedrības informēšanas aktivitātēm neatkarīgi no viņu īpašajām iezīmēm.” Mērķis ir visaptveroši iesaistīt visus, un tam jāatspoguļojas visa muzeja attieksmē.” (Centrālā Muzejpedagoģijas asociācija un Vācijas muzeju asociācija, 2023: 19).

Plašāk lūkojoties, muzejpedagoģijas izaicinājumi neatšķiras no izglītības sektora vispārējās attīstības. Iekļaušana, mūžizglītība, pārnesamu un sociāli emocionālu prasmju un vispārējo kompetenču attīstīšana ir bieži sastopami atslēgvārdi 21. gadsimta stratēģijas dokumentos

un arvien vairāk parādās arī ikdienas praksē.

Muzejiem šeit ir svarīga loma, jo gan starptautiskie, gan Igaunijas pētījumi liecina, ka dalība kultūrā ir efektīvs veids, kā uzlabot sociālo kohēziju sabiedrībā un palielināt garīgo un fizisko labsajūtu (Uppin, 2026; Fancourt et al., 2026; Greene et al., 2014).

Tāpēc pieejamība mūsdienās ir kļuvusi par vienu no galvenajiem jautājumiem muzeju sektorā. Savukārt pieejamībai ir daudz dažādu dimensiju – mēs varam runāt par fizisko, garīgo, emocionālo, komunikatīvo un ekonomisko pieejamību muzejam. Izglītojamā gadījumā izglītības pētnieki ir izcēluši trīs iekļaušanas līmeņus: fizisko, sociālo un psihisko (Leijen, 2024: 35). Muzejs var tos ņemt vērā, izmantojot dažādas metodes – fiziskā līmeņa gadījumā gan radot apstākļus muzeja iekšienē, gan sniedzot skaidru informāciju par to, kā nokļūt muzejā, un arvien biežāk tiek pievērsta uzmanība izglītojamo sociālajām un emocionālajām prasmēm un attieksmei. CAST projekts, kas veltīts kultūras mantojumam un kopienas darbam Centrāleiropā un Dienvideiropā, ir izstrādājis pieejamības novērtēšanas standartus, kas identificē 10 pieejamības dimensijas trīs dažādos līmeņos: pamata līmenī (saistīts ar konkrētu iestādi), institucionālajā līmenī un sistēmiskajā līmenī (skat. 1. attēlu). Pamata līmenī uzmanība galvenokārt tiek pievērsta fiziskajai pieejamībai (tostarp gan fiziskajai, gan digitālajai videi, sensoriskajā līmenī), lai vispār sasniegtu cilvēku. Tomēr izglītojamā sociālā un psihiskā iekļaušana jau prasa apzinātu darbu sistēmas līmenī, aktīvi atbalstošu un iejūtīgu attieksmi un sadarbību.

1. attēls. Pieejamības dimensijas trīs līmeņos. Attēls pielāgots, balstoties uz CAST projekta "Multidimensional Cultural Accessbility Assessment Framework" standartiem (CAST, 2026).

Jēgpilna mācīšanās un patīkama pieredze muzejā prasa pieejamības mijiedarbību visos līmeņos. Šajā krājumā lasāmie stāsti bieži vien ir piemēri tam, kā, sākot darbu pie viena pieejamības aspekta, veidojot izstādi vai muzeja nodarbību, procesā tiek pievienoti arī citi aspekti. Galvenie faktori, kā norādīts iepriekš minētajā Muzejpedagoģijas rokasgrāmatā, ir rēķināšanās ar mērķauditoriju un savstarpējā sadarbība.

Krājumā ir apkopoti 13 stāsti no Igaunijas un Latvijas muzejiem, kas sadalīti četros blokos. Balstoties uz CAST projekta ietvaru, tie galvenokārt iepazīstina ar pamata līmeņa praksi, vienlaikus atspoguļojot institucionālā un sistēmas līmeņa nostāju un metodes, bez kurām ne viens vien apjomīgs un vairākas puses ietverošs projekts nebūtu iespējams.

Pieredzi **par institucionālā un sistēmas līmeņa pieeju** var lasīt divos stāstos no Latvijas. Laura Dravniece raksta par holistisko pieeju muzeju pieejamībai Latvijas Nacionālā mākslas muzeja kontekstā. Kā otro piemēru piedāvājam vēl visaptverošāku stāstu par sociālo sasaisti veicinošu sadarbības programmu "Aicinājums uz muzeju" starp muzejiem, māksliniekiem, veselības un labklājības iestādēm un pašvaldībām Cēsu reģionā.

Pamata līmeņa pieejamības piemērus esam sadalījuši trīs daļās.

Par **sensoro un kognitīvo pieejamību** un to, kāpēc un kā veidot aprakstošo tulkojumu izstādēm, iepazīstinās Sireta Sāra (*Siret Saar*) no Igaunijas Nacionālā muzeja. Savukārt Liena Šmukste prezentēs Raiņa un Aspazijas mājas projektu "Sajūtu ceļojums", kurā ņemti vērā arī apmeklētāji, kuriem nepieciešams piedzīvot vairāk, nekā pieļauj viņu redze. Lielisks piemērs pieredzes iegūšanai ar dažādām sajūtām ir Latvijas Nacionālā rakstniecības un mūzikas muzeja izstāde "Pieskāriens", kuras producente Leonarda Ķestere-Kļaviņa uzsver, ka pieejamība, veidojot izstādi, jau no paša sākuma, bija nevis kā pievienotā vērtība, bet gan fundamentāls pamats. Šīs daļas noslēgumā krājumā esam iekļāvuši muzejpedagoģijā plaši izmantotu metodi – darba lapu izstrādi –, kas ir nozīmīga jēgpilnas mācīšanās veicināšanai un palīdz attīstīt kognitīvo izpratni un iesaisti. Jeļena Čekulajeva (*Jelena Tšekulajeva*) iepazīstina ar darba lapu izstrādes pamatprincipiem un, izmantojot Kadriorga mākslas muzeja un bērniem izveidotā muzeja "Miiamilla" darba lapu piemērus, parāda, kā tās ne tikai palīdz bērniem muzejā iegūt un sistematizēt zināšanas, bet arī var veicināt bērnu sociālo un emocionālo prasmju, kā arī radošuma attīstību.

Sociālās un emocionālās prasmes ir tēma, kam izglītībā tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība. Trešais mūsu krājuma bloks ir veltīts **emocionālajai pieejamībai**. Izmantojot trīs Igaunijas muzeju pieredzi kā piemēru, mēs iepazīstinām ar to, kā muzeji atbalsta un attīsta šīs bērniem un jauniešiem tik svarīgās prasmes. "Miiamilla" muzejs ar savu drosmīgo, pārdomāto un patiesi uz bērnu orientēto pieeju ir kļuvis tik iemīļots un populārs, ka tiem, kas vēlas to apmeklēt, iepriekš jāreģistrējas. Jane Meresmā-Rosa (*Jane Meresmaa-Roos*) raksta par to, kāpēc un kā šī brīnišķīgā vide radās. Līna Lepika (*Liina Lepik*), "Kumu" mākslas muzeja izglītības programmu kuratore, parāda, kā pat bērniem sarežģītākajā attīstības periodā jeb II izglītības posmā mākslas izstādi var izmantot, lai radītu sava veida radošu un saistošu mācību stundu, kas attīsta sociāli emocionālās prasmes. Gandarījumu sniedz tas, ka paralēli mūsu projektam Tartu Rotaļlietu muzejs izstrādā muzejiem paredzētus garīgās veselības vingrinājumus, un arī par to ar Kadri Tomsalu (*Kadri Toomsalu*) starpniecību var lasīt mūsu

krājumā.

Krājuma noslēdzošajā, ceturtajā daļā atgriežamies pie tā, kur sākām – sadarbības veidošanas un kopienu iesaistīšanas, tādējādi palielinot **sociālo pieejamību**. Gunta Zaķīte no Turaidas muzejrezervāta lasītājiem stāsta par muzeja savstarpējo sadarbību ar biedrību "Cerību spārni", kas piedāvā aktivitātes cilvēkiem ar invaliditāti. Hanna Līsa Konta (*Hanna-Liis Kont*) dalās pieredzē par sadarbību ar Tartu bērniem un to, kā tā vainagojās krāsainā, radošā un bērniem orientētā izstādē "Apgrieztās mājas noslēpumi", bet Mārja Keutsa (*Maarja Kõuts*) iepazīstina ar muzeja "Iloni Imedemaa" ("Iloni brīnumzeme") sistēmisko un regulāro sadarbību ar Hāpsalu neiroloģisko rehabilitācijas centru. Mūsu krājumu noslēdz Elīnas Pekšēnas stāsts par Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja un Latvijas Autisma apvienības sadarbību, kas nesusi gan sabiedrības atzinību, gan gandarījuma sajūtu muzejam, ka muzejpedagoģija attīstās pareizajā virzienā.

Izmantotā literatūra

CAST (2026). Multidimensional Cultural Accessibility. https://interreg-danube.eu/projects/cast/library.

Fancourt, D. et al. (2026). Does leisure activity matter for epigenetic aging? Analyses of arts engagement and physical activity in the UK Household Longitudinal Study. 10. doi:https://doi.org/10.1093/geroni/igag038.

Greene, J. P., B, K., & B. D. (2014). Value of Field Trips. *Education next*, 78-86.

ICOM Eesti. (2022). *Definīcija par muzeju*. http://icomeesti.ee/muud-icomi-dokumendid/muuseumidefinitsioon

Leijen, Ä. (Toim.) (2024). *Iekļaujošā izglītība*. Tartu: Tartu Universitātes izdevniecība.

Centrālā Muzejpedagoģijas asociācija un Vācijas muzeju asociācija (2023). *Muzejpedagoģijas rokasgrāmata*. Tallina: Igaunijas Muzeju biedrība.

Uppin, H. (2026). *Mācīšanās muzejā vispārējās izglītības kontekstā*. Tallina: Tallinas Universitāte

LATVIJAS NACIONĀLAIS MĀKSLAS MUZEJS CEĻĀ UZ PIEKĻŪSTAMU KULTŪRVIETU

LAURA DRAVNIECE

Izglītības un pieejamības daļas vadītāja
Latvijas Nacionālais mākslas muzejs

Latvijas Nacionālā mākslas muzeja (LNMM) darbības stratēģijā (2026–2030) piekļūstamība plašā nozīmē noteikta kā nozīmīgs aspekts, līdztekus izglītības darbam iekļaujot arī piekļūstamības mērķus un prioritātes. Šobrīd muzejs vairs nav tikai kultūras mantojuma glabātājs – tas ir aktīvs sabiedrības attīstības dalībnieks, veidojot vidi dialogam, izziņai un līdzdalībai. LNMM pēdējos gados mērķtiecīgi virzījies uz stratēģisku mērķi – ikvienam pieejams muzejs, kas stiprina dzīves kvalitāti, mūžizglītību un piederības sajūtu. Kopš 2022. gada vidus piekļūstamība integrēta muzeja izglītības darbā, izveidojot Izglītības un pieejamības daļu.

Muzeja izglītības darba uzdevums ir nodrošināt kvalitatīvu, daudzveidīgu, iekļaujošu un piekļūstamu izglītojošo aktivitāšu piedāvājumu,

Izstāde bērniem "Zaļš un vēl zaļāks". 2023. Foto: Kristaps Kalns

Nodarbība cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem. 2024. Foto: Inga Baltā

veidojot pēc iespējas plašāku muzeja apmeklētāju un lietotāju loku. Izglītības darba plānošana un programmu attīstīšana notiek ciešā sasaistē ar mērķtiecīgu institūcijas piekļūstamības pilnveidi – fiziskajā, sociālajā un intelektuālajā aspektā.

Piekļūstamības jautājumu risināšana – esošās situācijas izvērtēšana, resursu apzināšana, jaunu piedāvājumu izstrāde – ir pakāpenisks un daudzslāņains process, ņemot vērā ierobežotos resursus un izvirzītās prioritātes. Fiziskā piekļūstamība ietver ērtu un drošu iekļūšanu un pārvietošanos muzeja telpās, kā arī palīglīdzekļu nodrošinājumu, piemēram, pārnēsājamus krēslus un ratiņkrēslu. Informatīvā un satura (attiecinot uz intelektuālo piekļūstamību) piekļūstamība nozīmē saprotamu, daudzveidīgu un dažādām auditorijām piemērotu informācijas un interpretācijas piedāvājumu. Savukārt sociālā piekļūstamība akcentē līdzdalību, iekļaušanu un piederības sajūtu, radot vidi, kurā dažādas sabiedrības grupas var ne tikai apmeklēt muzeju, bet arī aktīvi iesaistīties.

Šo principu īstenošana balstās uz izpēti, sadarbību un elastību. Sistemātiski analizējam mērķauditoriju vajadzības, apgūstam vietējo un starptautisko pieredzi, kā arī testējam un pilnveidojam risinājumus. Īpaši nozīmīga ir kopdarbība ar ekspertiem un konkrētajām mērķgrupām, kas ļauj veidot atbilstošu un jēgpilnu rezultātu. Piemēram, vieglās valodas tekstu sagatavošana konsultācijā ar Vieglās valodas aģentūru, vizuālā ceļveža[1] izstrāde kopā ar piekļūstamības speciālisti, ekskursijas[2] cilvēkiem ar redzes traucējumiem izveide starpdisciplinārā komandā, iekļaujot arī testa fāzi ar mērķgrupu.

Kā īpaši nozīmīgu piekļūstamības pilnveidē esam izvirzījuši jaunu informatīvo materiālu un izglītības programmu izveidi. Likumsakarīgi primāros īstermiņa mērķus sasniedzām ar esošajiem muzeja resursiem. Kā viens no pirmajiem uzdevumiem bija piekļūstamības aprakstu[3] sagatavošana ēkai, izstādēm un pasākumiem, secīgi izstrādāts muzeja vizuālais ceļvedis, kā arī ieviesta saprotama publiskās vides norāžu sistēma. Lai uzlabotu muzeja piedāvājumu un satura lietojamību dažādām sabiedrības grupām, tajā skaitā ģimenēm ar bērniem un cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, esam ieviesuši un attīstījuši dažādus interpretācijas formātus – interaktīvas somas, anotācijas vieglajā valodā, tekstu digitālu pieejamību, subtitru lietojumu u. tml. Akcentējami ir atsevišķu izstāžu projekti, kuru ietvaros tapušas unikālas iniciatīvas, kā piemēram, teksti Braila rakstā un audio ceļvedis video

formātā ar zīmju valodas tulkojumu.

Sociālo iekļaušanu un līdzdalību pakāpeniski veicina izglītojošas aktivitātes dažādām sabiedrības grupām. Norises formāta pielāgošana un regularitāte sekmējusi stabilu senioru auditorijas apmeklējumu (Senioru rīti muzejā), projektu ietvaros šo auditoriju iesaistot arī mākslas terapijas nodarbībās. Mijiedarbē ar jomas speciālistiem mērķgrupas atsaucību guvušas nodarbības cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem, kā arī arvien stabilāku auditoriju piesaista ekskursijas ar zīmju valodas tulkojumu. Iekļaujošā programma "Nāc muzejā" vienkopus aicina skolēnus no vispārējās izglītības iestādēm un izglītības iestādēm ar speciālām izglītības programmām, radot platformu empātijai, sadarbībai un izpratnei. Draudzīga muzeja tēlu veidojušas trīs bērniem radītās izstādes – pielāgots saturs, iekārtojums un programma –, kas būtiski palielināja ģimeņu apmeklējumu un guva plašu auditorijas atzinību.

Tomēr būtiski uzsvērt, ka šis process nav bez izaicinājumiem un problemātikas. Ierobežoti finanšu un laika resursi, infrastruktūra, vienotu vadlīniju trūkums, ar ko īpaši saskārāmies pirms 2–3 gadiem, kā arī darbinieku nepietiekamās zināšanas un pieredze piekļūstamības jomā. Tā ir rūpīga plānošana un pakāpeniska attīstība, nepārtraukti mācoties, konsultējoties, pētot un izmēģinot. Un tā ir arī zināšanu un finansiālo resursu piesaiste no ārējiem avotiem. Piekļūstamība ir ilgtermiņa process, kas balstās gan attieksmes maiņā, gan prioritāšu pārvērtēšanā un resursu izsvēršanā. Bet noteikti rezultātā pieaugusi muzeja darbinieku kompetence un pārliecība darbā ar dažādām auditorijām, kā arī paplašinājusies apmeklētāju daudzveidība.

Ekskursija cilvēkiem ar redzes traucējumiem. 2025. Foto: Estere Rožkalne

NOSŪTĪJUMS UZ MUZEJU. KAD MANTOJUMS KĻŪST PAR RŪPĒM

INGA SURGUNE
Latvijas Kultūras akadēmija

Kas notiek, kad muzeja apmeklējums ir ne tikai izglītojošs un izklaidējošs, bet arī dziedinošs? Cēsu novadā, Latvijā, muzeji kļūst par vietām, kur cilvēki var sajusties mierīgāki, stiprāki un iekļauti ciešāk sabiedrībā. Programma "Nosūtījums uz muzeju" izauga no plašākā Interreg projekta Nosūtījums uz kultūras aktivitātēm (NuKA) Baltijas jūras reģionā 2023–2025. Cēsīs tā apvienoja muzejus, veselības un sociālās aprūpes institūcijas, mākslinieku, kultūras mediatoru un vietējos lēmumu pieņēmējus, lai radītu jaunu atbalsta modeli cilvēkiem, kuri saskaras ar vieglām vai vidēji smagām psihiskās veselības grūtībām, piemēram, stresu, trauksmi vai depresiju. Dalībnieki tika nosūtīti caur Cēsu klīniku, Cēsu novada Sociālo dienestu un Rehabilitācijas centru "Līgatne" nevis uz medicīnisku pakalpojumu, bet gan uz kultūras pieredzi, kas norisinājās Cēsu Vēstures un mākslas muzejā, Eduarda Veidenbauma muzejā "Kalāči", Kārļa Skalbes memoriālajā muzejā

"Saulrieti" un Āraišu ezerpils arheoloģiskajā parkā.

Programma tika rūpīgi izstrādāta saskaņā ar Arts on Prescription Guide rokasgrāmatu, kas projektā tapa, lai izskaidrotu un atbalstītu NuKA Baltijas modeļa ieviešanu - veiksmīgā un plaši pazīstamā britu modeļa adaptāciju Baltijas reģionam. Vēl viens iedvesmas avots bija Museums on Prescription rokasgrāmata, ko 2017. gadā izstrādāja Londonas Universitātes koledža. Programmā piedalījās trīs jauktas grupas, katrā pa 15 dalībniekiem, 8 līdz 10 nedēļu ciklos, kas ietvēra 12 līdz 16 aktivitātes. Katrā ciklā tika piedāvātas vizuālās mākslas, radošās rakstīšanas, mūzikas, teātra un tradicionālo amatu darbnīcas, lai dalībniekiem nodrošinātu daudzveidīgas radošās aktivitātes, kā to iesaka vadlīnijas. Iesaistītās puses vienojās arī par to, ka grupām jābūt daudzveidīgām: veidojot programmu, piemēram, ne tikai jauniešiem vai senioriem, bet apvienojot cilvēkus ar atšķirīgu vecumu un sociālo pieredzi, lai atbalstītu jaunu satikšanos un sociālo saišu rašanos. Muzeju pedagogi strādāja plecu pie pleca ar māksliniekiem un amatniekiem programmas aktivitāšu vadīšanā, savukārt kultūras mediatore Baiba Roze rūpējās par sadarbību starp darbiniekiem un institūcijām.

Programma atstāja dziļu emocionālu iespaidu uz dalībniekiem, par ko liecina viņu atstātās atsauksmes: "Esmu ļoti priecīga, ka atnācu. Mans garastāvoklis uzlabojās. Šeit es jutos brīvi un labi. Šī pieredze atvēra manas sajūtas un palīdzēja man atvērtāk komunicēt. Īpaši man patika krāsot keramikas māla olas. Es arī uzzināju, kā cilvēki dzīvoja senatnē." ; "Šajā projektā es sajutu, ka seniori nav vieni. Viņi nav atstāti novārtā kā pēdējais ledus gabals, kas pavasarī viens pats peld pa upi. Mēs atradām savu vietu. Mēs tikām iekļauti." ; "Mana dzīve bija kā tumši pelēka istaba. Šajā projektā bija sajūta, it kā atvērtos durvis un logi un ienāktu gaisma. Es iznācu no pelēcības gaismā. Es jutos kā cilvēks starp citiem cilvēkiem. Viss bija brīnišķīgi. Paldies." Šo ietekmi radīja ne tikai pārdomāti izstrādātas un vadītas aktivitātes, kas nodrošināja drošu vidi, iespējas veidot jaunus kontaktus un atgūt mieru un pašapziņu, bet arī tas, ka muzeji atvēra savas durvis cilvēkiem, kuri bieži jūtas izslēgti no sabiedriskās dzīves vientulības, emocionālu grūtību, finansiālu problēmu vai bailes no nepazīstamas

vides dēļ. Kā norādīja viena no programmā iesaistītajām sociālajām darbiniecēm, daudzi šīs mērķgrupas cilvēki dzīvo "sava veida burbulī" un parasti kultūras pasākumus neapmeklē; pateicoties šim projektam, muzeji viņiem kļuva pieejamāki, aicinošāki un cilvēcīgāki. Bija vērojamas arī konkrētas pārmaiņas dalībnieku dzīvē: viens dalībnieks pēc projekta atrada darbu, cits kļuva par bibliotēkas lietotāju, un daudzi atzina, ka jūtas pārliecinātāki, pieņemtāki un gatavāki iesaistīties sabiedrībā. NuKA programmu kopējā ietekme uz dalībniekiem projektā kopumā aprakstīta Turku Lietišķo zinātņu universitātes pētnieku pētījumā, kuri cieši sekoja norisēm ne vien Latvijā, bet arī Polijā, Dānijā, Zviedrijā un Vācijā.

Programmai bija pozitīva ietekme ne tikai individuālā, bet arī nozaru un institucionālā līmenī. Tā ne vien uzlaboja dalībnieku labbūtību un stiprināja sociālo saliedētību, bet arī palielināja kultūras institūciju pieejamību un mazināja veselības un sociālās aprūpes institūciju slogu. Programmas pilotu posma noslēgumā Cēsu novada domes priekšsēdētāja vietnieks Atis Egliņš-Eglītis programmu raksturoja kā ļoti veiksmīgu veidu, kā stiprināt cilvēku labbūtību, radot tālāku ietekmi uz nodarbinātību, sociālo integrāciju un cieņpilnām vecumdienām. Balstoties uz šo projektā paveikto, pašvaldība ieguva jaunu ES finansējumu, lai 2026.–2029. gadā programmu stiprinātu un paplašinātu. Nākamajā programmas posmā paredzēts izveidot arī "Kultūras un veselības" centru vienā no novada muzejiem - Eduarda Veidenbauma muzejā "Kalāči", kas kalpos kā kapacitātes stiprināšanas un tīklošanās vieta muzeju un citiem kultūras jomas darbiniekiem, kuri interesējas par šo starpsektoru sadarbību. Brauciet ciemos un uzziniet vairāk!

Fotode autor: Gunta Zaķīte

NEREDZAMĀ PASAULE MUZEJĀ

Apmeklētāji ar redzes traucējumiem Igaunijas Nacionālā muzeja izstādē

SIRET SAAR

Igaunijas Nacionālā muzeja krājuma glabātāja, 2020. gadā Tallinas Universitātē pabeidza tiflokomentēšanas kursu kā tiflokomentētāja.

„Beigsim šo visu trivializēt. Es jums šeit kaut ko stāstu un stāstu, bet patiesība ir tāda, ka tikai katrs pats var tikt ar sevi galā, iziet cauri tam visam. Cilvēks, kurš nezina, ko nozīmē būt neredzīgam, var drīzāk neapzināti sāpināt. Ar pārmērīgu pozitīvismu, lieku līdzjūtību, pārāk lielu sajūsmu par rakstīto vārdu, kas ne vienmēr atbilst realitātei. Tu nevari pārlēkt pāri peļķei, ja nezini, kur tā atrodas. Nevari viens staigāt pa mežu. Nevari veikalā viens pats izvēlēties drēbes un tās pielaikot. Un to ir grūti aptvert. Jā, arī jums."

Tā atzīst neredzīgā sieviete Rasas Bugavičūtes-Pēces romānā "Zēns, kurš redzēja tumsā". Jā... Cilvēkiem nav vajadzīga lieka līdzjūtība, tukši vārdi, klišejiski izsaucieni "visi ir gaidīti". Viņiem ir vajadzīgas iespējas – katram būtu jābūt iespējai piekļūt darbam, pakalpojumiem, izglītībai un kultūrai. Arī muzejiem un muzeju darbiniekiem kā mantojuma glabātājiem ir iespēja mazināt šķēršļus, lai ikviens - neatkarīgi no vecuma, invaliditātes, tautības vai cita -varētu apmeklēt muzejus.

MUZEJA APMEKLĒTĀJI AR REDZES TRAUCĒJUMIEM

Saskaņā ar Muzeju likumu muzejam jāņem vērā arī īpašās vajadzības cilvēkiem ar invaliditāti. Vairākos muzejos par skaidru prioritāti ir kļuvusi pieejamība, tostarp tiflokomentāri cilvēkiem ar redzes traucējumiem (neredzīgajiem un vājredzīgajiem). Tomēr kopējā aina varētu būt aktīvāka un sistēmiskāka - lielākajā daļā muzeju tiflokomentāru tomēr nav.

Lielu daļu no savām zināšanām par pasauli mums apkārt mēs uzņemam ar redzes maņu. Lai cilvēki ar redzes traucējumiem varētu piekļūt vizuālajai kultūrai ne tikai skaņu līmenī, ir sākts veidot tiflokomentārus, kas palīdz uztvert ar redzes maņu uztveramo.

Igaunijas Nacionālā muzeja jaunā ēka tika atvērta 2016. gadā. Tolaik pieejamība lielākoties, diemžēl, nozīmēja vien to, ka ēkā var nokļūt ar ratiņkrēslu. Mērķtiecīgāk un konsekventāk Igaunijas Nacionālais muzejs pie pieejamības sāka strādāt ap 2023. gadu. To noteikti var

saistīt ar faktu, ka sabiedrībā arvien skaļāk un pastāvīgāk tika sākts runāt par kultūras pieejamību un tika piedāvātas arī apmācības šajā nozarē.

KAS IR TIFLOKOMENTĀRI?

Viena no grupām ar īpašajām vajadzībām ir cilvēki ar redzes traucējumiem, kuriem, lai saņemtu informāciju un piedzīvojumu, ir nepieciešami tiflokomentāri. Tiflokomentāri ir piedzīvojuma vizuālās puses īss un precīzs atspoguļojums. Tiek aprakstītas izstādes, filmas, teātra izrādes, dziesmu un deju svētki, lai cilvēki ar redzes traucējumiem arī varētu piedzīvot vizuālo pasauli.

Tiflokomentāriem ir savi noteikumi un tradīcijas. Lai gan starptautiski vienota standarta nav, un dažādās valstīs tos veido atšķirīgi, tomēr var izcelt vadlīnijas, pēc kurām vadās to autori: aprakstīt drīkst tikai to, kas konkrētajā brīdī ir redzams; pieņēmumi un minējumi nav pieļaujami; aprakstam jābūt pēc iespējas objektīvam un neitrālam, jāizvairās no vērtējumiem, neskaidriem izteicieniem un lieku sinonīmu lietošanas.

Tiflokomentārs vienmēr top sadarbībā ar konsultantu, kuram arī ir redzes traucējumi – tie rūpējas, par to, lai apraksts neredzīgajiem un vājredzīgajiem būtu loģisks un saprotams.

TIFLOKOMENTĀRI MUZEJA IZSTĀDĒ

Lai apmeklētājs ar redzes traucējumiem gūtu pilnvērtīgu izstādes pieredzi, labs risinājums ir izveidot tiflokomentētu virtuālo tūri, ko iespējams klausīties mājās, un audiogidu lietošanai uz vietas. Virtuālās tūres varētu arī palikt interneta vietnē – visam nemaz nav jānonāk izstādē, un tādējādi tos varētu klausīties sev piemērotā laikā, tie ir arī piemēroti lietošanai neredzīgo un vājredzīgo bērnu skolas stundās.

Arī tad, ja izstādes tiflokomentāriem tiek veidota tikai tiešsaistes versija, ir svarīgi aprakstīt arī izstādes telpu. Kad redzīgs cilvēks ieiet telpā, kurā viņš nekad agrāk nav bijis, pietiek ar vienu vai diviem skatieniem, un kopaina ir skaidra. Acs uztver gan telpas kopējo izmēru, gan priekšmetu izvietojumu, gan cilvēku skaitu, un noteikti vēl daudz ko citu.

Pirms izstādes apmeklējuma neredzīgs cilvēks labprāt jau mājās noklausās tiflokomentāru tūri. Tad muzejā ir vieglāk – atmiņā uzaust atbilstošā iztēles aina, un telpa prātā atdzīvojas. Telpas aprakstā parasti jāiet detaļās: izmērs, krāsas, telpas dalījums, vitrīnas, sēdvietas, priekšmetu izvietojums un to stiprinājuma veids. Tam seko izstādes apakštēmu tiflokomentāri. Pirms tiflokomentāru sagatavošanas ir jāiepazīstas ar tēmu.

Faktu pārbaudi nedrīkst novērtēt par zemu - savai atmiņai un zināšanām nevar akli ticēt, jo atbildība ir liela. Vēlams izmantot sarunvalodā ierastus vārdus un izteicienus – tā varēsiet būt pārliecināti, ka visi visu saprot. Priekšroka jādod īsākiem teikumiem – tā neredzīgam cilvēkam būs vieglāk sekot līdzi aprakstam. Tiflokomentāru teksta stilam jāatbilst materiālam, un, ja iespējams, jāizvairās no slenga lietošanas.

PIEEJAMĪBAS RADĪŠANA IGAUNIJAS NACIONĀLĀ MUZEJA SOMUGRU PASTĀVĪGAJĀ EKSPOZĪCIJĀ

Veidojot pieejamību apmeklētājiem ar redzes traucējumiem, jārod risinājumi, kā to baudīt vairāk nekā tikai klausīšanās līmenī.

Somugru pastāvīgā ekspozīcija "Urālu atbalss" šobrīd ir gandrīz pilnībā aptverta ar tiflokomentāriem – ziemeļu tautu daļa drīz būs pabeigta, bet Baltijas jūras somu tautas vēl nav aptvertas. Minēšu piemēru no "Urālu atbalss" permiešu tautu zāles, kur esam centušies izstādi padarīt pieejamāku cilvēkiem ar redzes traucējumiem. „Urālu atbalss" ir brīnišķīga izstāde, kas iesaista visas maņas. Permiešu zālē dzirdamas putnu dziesmas un krākšana, un priekšmetus var sīkāk izpētīt, tiem pieskaroties – tas dod plašākas iespējas pieejamības radīša-

Ienākšana permiešu tautu zālē. Foto: Berta Jänes, 2025.
Tiflokomentāri pie fotogrāfijas: cilvēku grupa izstāžu zālē. Fonā ir māja ar slīpu jumtu.

nai, jo pieredze nav vairs tikai vizuāla. Tāpat lieliski, ka izstādē ir pietiekami daudz vietas kustībai un ir paredzētas arī sēdvietas.

PERMIEŠU TAUTU ZĀLE. TŪRE AR TIFLOKOMENTĀRIEM

Ienākam. Telpā mūs sagaida pavasara rīta rosīgu putnu vīterošana. Laiku pa laikam iedziedas gailis – laiks mosties! Uz mirkli apstājamies, pieskaramies priežu imitācijas koku stumbriem. Izstādes zāle galvenokārt atspoguļo komiešu dzīvi: pa kreisi atrodas meža stūrītis ar mednieku un komiešu sēta. Udmurtu kultūru iepazīstina labajā pusē esošā stikla vitrīnas siena, kas attēlo drēbju klēti. Telpā ir pieci manekeni, un viens no tiem - telpas vidū novietotais ziemeļudmurtu manekens - ir brīvi pieejams, un to var izpētīt arī, pieskaroties.

No ieejas pa kreisi pie sienas ir uzcelta komiešu lauku sēta. Mazliet pavērojam, kas notiek pie sētas ārā, un pēc tam paskatāmies, kas notiek pašā mājā.

Lauku māja ir celta no tumši pelēkā krāsā krāsotiem baļķiem. Virs loga jumta dzegā kā dekori atrodas divas baltas stilizētas putnu figūras sānskatā no opāla stikla – agrāk ticēja, ka tās palīdz izveidot saikni ar augšējo pasauli. Pirms ārdurvīm ir jumta nojume. Loga un durvju vietu, nojumes augstumu, baļķu resnumu un baļķu sienas stūrus - to visu var iepazīt aptaustot.

Ēkas priekšā ir sols, uz kura novietota no bērza tāss pīta soma. Tur, ja vēlaties, varat uz brīdi apsēsties un iepazīt mugursomai līdzīgo somu ar trīsstūrveida vāku.

Ieejam mājā. Jau uz sliekšņa mūs sagaida mājīgas skaņas: krāsnī sprakšķ uguns, no krāsns aizmugurē esošās lāvas atskan klusa krākšana. Istabā varam uzrāpties uz krāsns, apsēsties pie galda - visu, kas neatrodas vitrīnā, var brīvi aplūkot.

Šeit ir labi kopā apsēsties pie galda un parunāt ar gidiem par ēdienu, lauku sētas dzīvi un daudz ko citu. Gidi sūta apkārt pa rokām arī dažādus priekšmetus, kas mūs tuvāk iepazīstina ar komiešu pasauli: medību somu, maizes lāpstu, koka traukus un daudz ko citu.

Ar veļas dēli un pavadoņsuni. Foto: Berta Jänes, 2025
Tiflokomentārs fotogrāfijai: gaišmataina sieviete tur rokās veļas dēli. Viņai blakus stāv melnas krāsas pavadoņsuns Luna.

PīrāPPīrāPīrāgu gatavošana. Foto: Berta Jänes, 2025
Tiflokomentārs fotogrāfijai: priekšplānā sirmgalvis bļodā kuļ olas. Vīrieti vada viņam pa labi sēdošā sieviete.

Izejam ārā un dodamies uz udmurtu pasauli. Apstājamies siena klēts priekšā. Siena klēts ir radīta ar foto paneļa un stikla vitrīnas palīdzību. Vitrīnas dibenā un uz sienām ir izvietoti udmurtu līgavas un līgavaiņa pūra paraugi.

Gidi iepazīstina ar udmurtu kāzu paražām, un, lai viņu stāstījumu padarītu uzskatāmāku, var aptaustīt priekšmetus, ko gidi tūrei paņēmuši līdzi, piemēram, vērpjamo ratiņu.

Tūre ir ilgusi jau ilgāk par stundu. Dodamies uz mācību telpu, kur kopīgi gatavojam šangas - komiešu tradicionālos vaļējos pīrāgus ar kartupeļu biezputras pildījumu. Gatavojot pīrāgus un gaidot, kamēr tie izcepsies, parasti notiek sarunas, tāpēc lūdzu, pastāstiet par saviem mīļākajiem ēdieniem, izstādi, laiku... Labu apetīti!!

1 Bugavičute-Pēce, Rasa. Poiss, kes nägi pimeduses. Mina Ise, 2021.

PROJEKTS "SAJŪTU CEĻOJUMS" RAIŅA UN ASPAZIJAS VASARNĪCĀ

LIENA ŠMUKSTE

Teātra režisore, Latvijas Nacionālā rakstniecības un mūzikas muzeja izglītojošā darba un darba ar apmeklētājiem vadītāja

"Sajūtu ceļojums" Raiņa un Aspazijas vasarnīcā tika izveidots 2021. gadā kā inovatīva kultūras un izglītojoša programma, kuras mērķis ir nodrošināt cilvēkiem ar redzes grūtībām pilnvērtīgu iespēju iepazīt latviešu literatūras klasiķu Raiņa un Aspazijas personības, viņu radošo darbību un dzīves telpu. Projekta pamatideja ir radīt pieredzi, kurā muzeja saturs tiek uztverts ar citām maņām, nevis redzi, tādējādi veicinot iekļaujošu un emocionāli bagātu kultūras piedzīvojumu.

Projekta izstrādē tika piesaistīta režisore Liena Šmukste, "Sajūtu teātra" koncepta autore Latvijā, kura specializējas maņu teātra veidošanā, kur skatītājiem bieži tiek aizsietas acis, lai pastiprinātu dzirdes, taustes un ožas uztveri. Viņa projektā iesaistīja radošu komandu – aktrisi un režisori Ievu Džindžu, skaņu režisoru Kārli Gliku un sceno-

grāfu un mākslinieku Raimondu Vinduli. Svarīga loma bija arī Rīgas Strazdumuižas vidusskolas – attīstības centra pedagogiem, kuri ikdienā strādā ar bērniem un jauniešiem ar redzes traucējumiem un sniedza praktiskus ieteikumus programmas pielāgošanā mērķauditorijai.

Tā kā muzeja oriģinālos priekšmetus nav iespējams aiztikt, programma tika veidota, balstoties uz Raiņa un Aspazijas dzeju, vēstulēm un citiem rakstītajiem tekstiem. Šie literārie avoti kalpoja par pamatu sajūtu interpretācijām, kas tika pārvērstas taustes, skaņas un smaržu pieredzēs.

"Sajūtu ceļojums" piedāvā apmeklētājiem unikālu iespēju iepazīt dzejnieku pasauli ar aizvērtām acīm un atvērtām maņām. Katram dalībniekam tiek aizsietas acis, tādējādi pastiprinot pārējo maņu darbību un veicinot dziļāku klātbūtnes sajūtu. Ceļojums sastāv no desmit pieturas punktiem, kuros katrā tiek atklāts kāds Raiņa un Aspazijas dzīves, sajūtu vai radošās darbības aspekts.

Piemēram, apmeklētāji var aptaustīt vasarnīcas maketu un iztēloties tās telpisko uzbūvi, iepazīt dzejnieku sejas vaibstus taktilos veidojumos, kā arī sajust herbārijā ievāktos kaltētos augus. Smaržu pieturā iespējams izjust dabas aromātus, kas iedvesmoja dzejniekus. Piemēram, Aspazijas kafijas pieturā dalībnieki, klausoties audio stāstījumu, iemērc rokas kafijas pupiņās, simboliski piedzīvojot viņas kafijas rituālu. Par šo pieredzi D. Švīkule raksta: "Pēc vakariņām dzērām Aspazijas tik iemīļoto "kapiju". Kafijas dzeršana Rainim diezkā pie sirds negāja, pēc tās nakti nevarot lāga gulēt. Aspazija turpretī varēja lieliski gulēt." Šis citāts vēl vairāk izgaismo abu dzejnieku atšķirīgās ikdienas paradumus un to emocionālo vidi.

Jūras pieturā tiek radīta piekrastes atmosfēra, ļaujot sajust vēju, gaisu un telpisko plašumu, kas bieži iedvesmoja abu autoru daiļradi. Īpaši nozīmīga ir skaņas pieredze – binaurālie ieraksti katrā pietur punktā, kas

rada ilūziju, ka balsis un čuksti skan dažādās telpas pusēs, radot klātbūtnes efektu.

Vienā no pieturām apmeklētāji veido vārdu "MĪLA", citas aktivitātes ietver mīļvārdiņu klausīšanos, vēstuļu fragmentu interpretāciju, matu ķemmēšanu un bizes pīšanu, kas balstīta uz Raiņa vēstulēm Aspazijai.

Noslēgumā dalībnieki piedzīvo emocionāli spēcīgu iespaidu. "Sajūtu ceļojums" ir nozīmīgs iekļaujošās kultūras piemērs Latvijā, kas ne tikai padara muzeju pieejamu cilvēkiem ar redzes traucējumiem, bet arī rosina ikvienu apmeklētāju domāt par uztveres daudzveidību. Projekts tapis sadarbībā ar Strazdumuižas vidusskolu – attīstības centru un ar Valsts kultūrkapitāla fonda programmas "KultūrELPA" atbalstu.

Fotode autor: Kristīne Madjare

PIESKĀRIENS: PIEEJAMĪBAS VEIDOŠANA CAUR MIJIEDARBĪBU

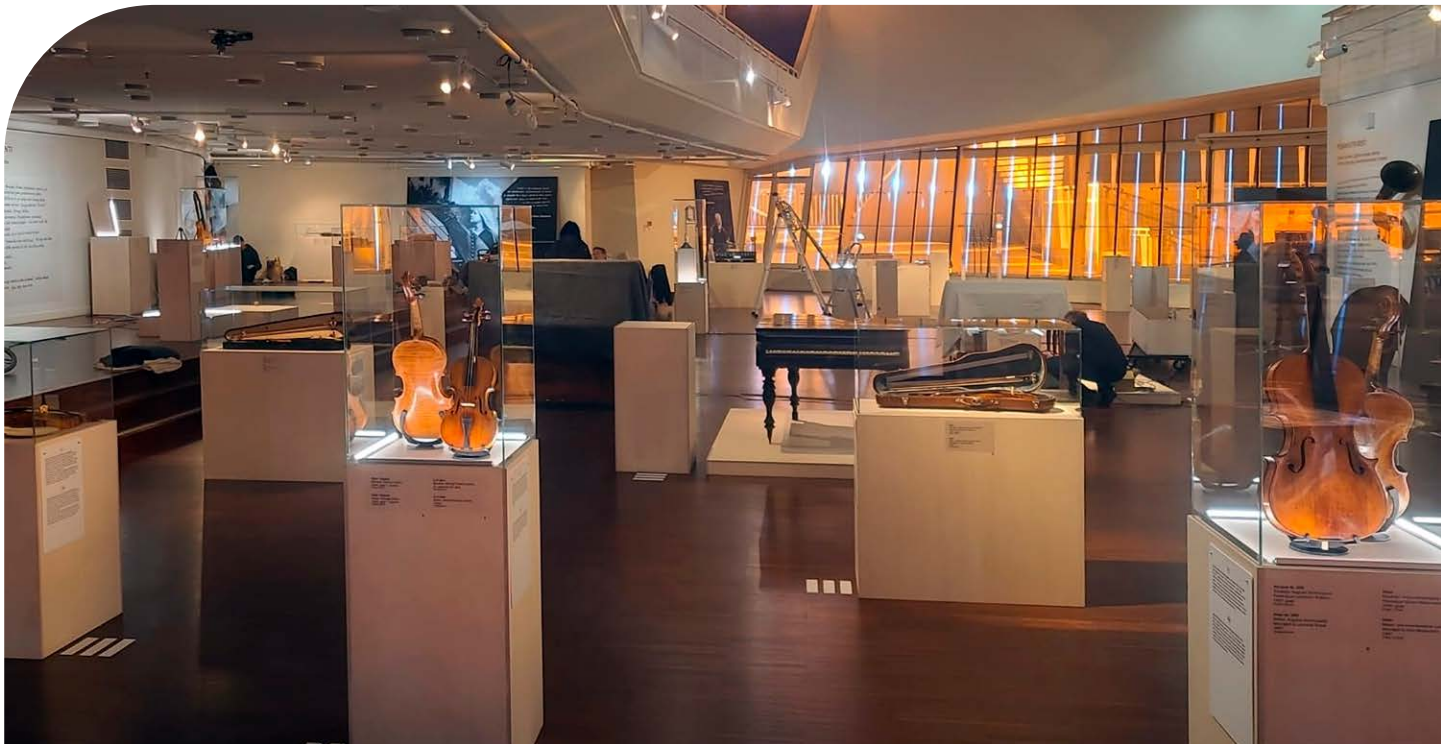
LEONARDA ĶESTERE-KĻAVIŅA
Izstādes Pieskāriens producente un projekta vadītāja

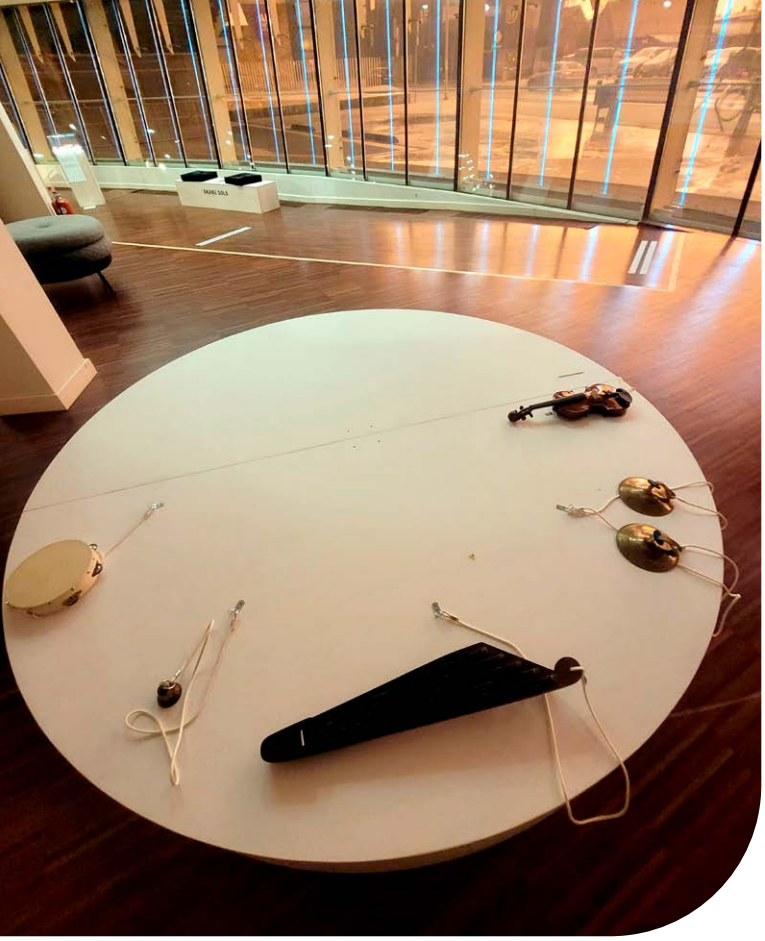
Izstāde "Pieskāriens" tika radīta Latvijas Nacionālajā rakstniecības un mūzikas muzejā muzeja simtgades programmas ietvaros un 2024.–2025. gadā bija skatāma vairākās vietās Latvijā. Tās mērķis bija ne tikai parādīt muzeja mūzikas instrumentu kolekciju, bet arī pārdomāt, kā šādu kolekciju var pieredzēt plašāka un daudzveidīgāka auditorija.

Izstāde tika eksponēta trīs vietās – reģionālajās koncertzālēs "Lielais dzintars" Liepājā, "GORS" Rēzeknē, un Latvijas Dzelzceļa vēstures muzejā Rīgā. Šāds ceļojošais formāts ļāva sasniegt auditoriju reģionos un vienlaikus pārbaudīt, kā viena koncepcija pielāgojas atšķirīgām izstāžu vidēm.

Ekspozīcijā bija vairāk nekā 50 instrumentu no 18. gadsimta līdz mūsdienām, kas strukturēti sešās tematiskās grupās. Izstādes saturs apvienoja divas galvenās līnijas – Latvijas instrumentu būves vēsturi Eiropas kontekstā un instrumentu un mūziķu attiecību stāstus, ko papildināja audiovizuāli materiāli.

Jau no paša sākuma pieejamība netika uztverta kā papildinājums, bet kā pamatprincips. Izstāde tika veidota kā daudzmaņu pieredze

– apmeklētāji varēja ne tikai skatīties, bet arī dzirdēt un fiziski iesaistīties. Aktivitāšu stendos bija iespējams klausīties instrumentu skanējumu, darboties ar skaņu instalācijām, izmēģināt sajūtu ierīci "Trīsskanis", salīdzināt dažādu instrumentu svaru (flauta, vijole, trombons, akordeons, kontrabass), kā arī darboties pie Meistaru sienas.

Būtiska loma izstādes izstrādē bija Rīgas Tehniskās universitātes Liepājas akadēmijas Jauno mediju mākslas un dizaina programmas studentiem. Pasniedzēju mentorēti, viņi izstrādāja taktilās kartes, instrumentu replikas un orientēšanās sistēmas, kā arī piedalījās to testēšanā, ieviešanā un uzturēšanā visās izstādes norises vietās. Šī pieredze studentiem nodrošināja praktiskas prasmes un pavēra jaunas profesionālās iespējas, vienlaikus ļaujot risinājumus pilnveidot reālā lietojumā.

Izstādes daļa bija taktilie objekti un īpaši atlasīti "aiztiekamie" jeb "čamdāmie" instrumenti. Tomēr ātri kļuva redzams, ka apmeklētāji vilcinājās pieskarties. Pat tad, kad tas bija atļauts, darbojās ierastā muzeju uzvedība – skatīties, bet neaiztikt. Meistaru sienu papildināja teksti Braila rakstā, un arī citi studentu veidotie navigācijas objekti tika pielāgoti taktilai uztverei. Visām trim izstādes norises vietām tika izstrādāti individuāli telpas apraksti un taktilās kartes.

Tas noveda pie svarīga dizaina lēmuma. Tika ieviesta skaidra vizuālās komunikācijas sistēma ar ikonām: "drīkst aiztikt" un "nedrīkst aiztikt". Kolekcijas instrumentiem tika pievienotas "neaiztikt" norādes – piemēram, atvērts flīģelis ar redzamiem taustiņiem bija īpaši vilinošs spēlēšanai. Savukārt interaktīvie objekti tika atstāti bez aizliedzošām zīmēm, tikai ar norādi par iespēju ar tiem mijiedarboties. Tika arī secināts, ka QR kodi, kas izvietoti uz grīdas, jāveido lielāki, jo mazāks formāts nebija pietiekami pamanāms un līdz ar to – arī izmantots. Šī kļuva par vienu no galvenajām projekta atziņām – interaktivitāte ir ne tikai jānodrošina, bet arī skaidri jākomunicē.

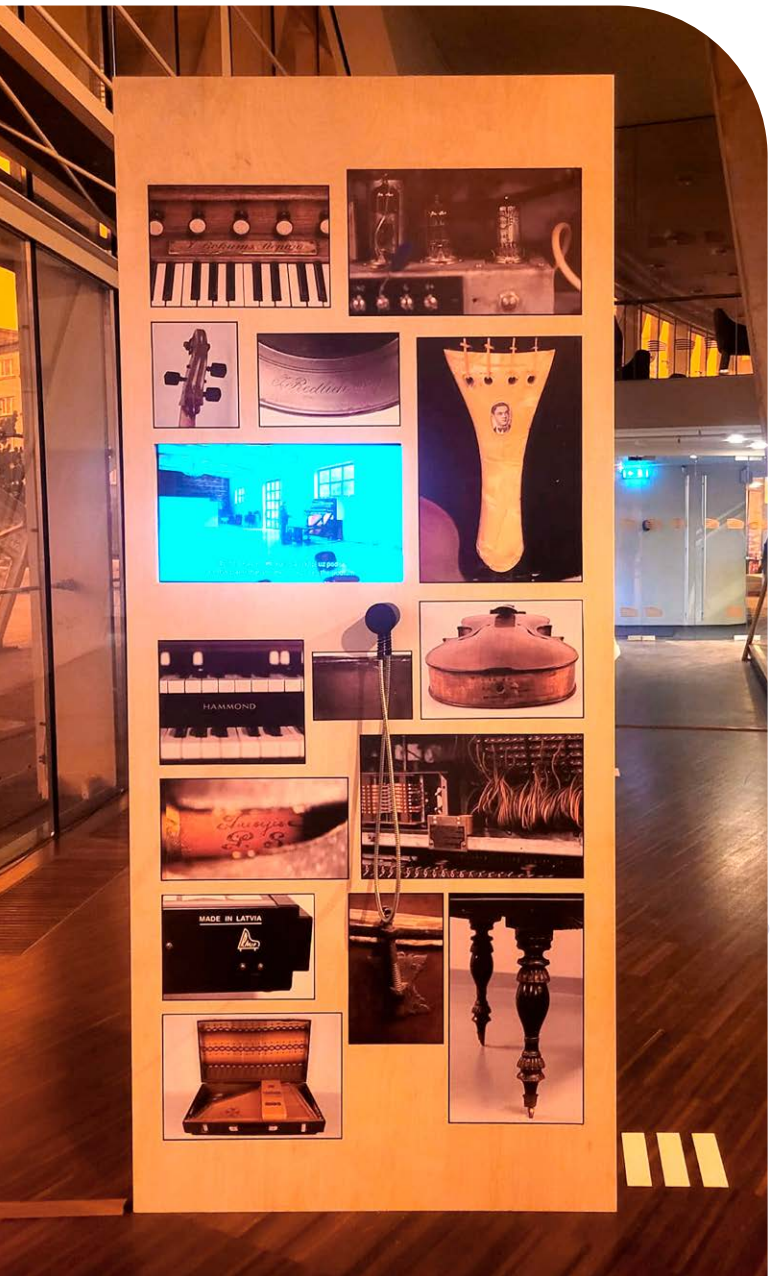
Visā projektā centrāla nozīme bija pieejamībai cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Izstāde tika veidota sadarbībā ar SocIntegra, Liepājas Neredzīgo biedrību un Rīgas Straz-

dumuižas vidusskolu – attīstības centru. Šie partneri palīdzēja definēt reālās lietotāju vajadzības un testēt risinājumus praksē.

Rezultātā izstādē bija pieejama informācija Braila rakstā, audio gidi un integrēta taktilā navigācija. Apmeklētāji varēja orientēties telpā, izmantojot taktilās kartes, grīdas marķējumus jev vadulas un instrumentu reljefos modeļus. Viens no efektīvākajiem risinājumiem bija "stop punkti" – reljefu virsmu marķējumi, kurus var uztvert ar pārvietošanās spieķi, signalizējot par objektiem vai telpas pārejām. Papildus tika izmantoti kontrastējoši elementi un brīdinājuma marķējumi.

Izstādes ceļojošais formāts un bezmaksas ieeja būtiski paplašināja tās pieejamību, samazinot gan ģeogrāfiskos, gan finansiālos šķēršļus. Papildu iesaistei tika izveidota bērnu aktivitāšu burtnīca un organizēta paralēlā programma – koncerti, diskusijas un publiski pasākumi.

Projektā iesaistījās plašs partneru loks – Liepājas pašvaldība, Liepājas Mūzikas, mākslas un dizaina vidusskola, kā arī atbalstītāji – Valsts kultūrkapitāla fonds, Kultūras ministrija un BTA Latvija.

2025.gadā izstāde "Pieskāriens" saņēma Latvijas Muzeju biedrības balvu kā "Gada piekļūstamības projekts", novērtējot tās uz lietotāju vērsto pieeju un praktisko īstenojumu.

Projekts sniedza nozīmīgu pieredzi arī pašam Latvijas Nacionālajam rakstniecības un mūzikas muzejam, kļūstot par pamatu turpmākajām izstādēm, tostarp jaunajai pastāvīgajai ekspozīcijai un jaunajām mājām Vecrīgā, Mārstaļu ielā 6, kā arī ekspozīcijas "Dziesmusvētku telpa" pieejamības risinājumu attīstībai Mežaparkā, Lielajā Dziesmu svētku estrādē Rīgā.

"Pieskāriens" parāda, ka pieejamība nav atsevišķs risinājumu kopums, bet veids, kā strukturēt visu apmeklētāja pieredzi – no orientēšanās telpā līdz tiešai mijiedarbībai ar eksponātiem. Un dažkārt viss sākas ar ļoti vienkāršu, bet skaidru vēstījumu: drīkst aiztikt.

Photos: Gunta Zaķīte

MUZEJA DARBA LAPA UN BĒRNU SOCIĀLI EMOCIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANA

JELENA TŠEKULAJEVA
Kadriorgas Mākslas muzeja izglītības darba kuratore

Muzejpedagoģijas terminoloģijas vārdnīcā "Sõnastaja" (*Formulētājs*) darba lapa ir definēta šādi:

Darba lapa ir metodisks materiāls muzeja izglītojošo aktivitāšu vadīšanai un zināšanu nostiprināšanai. Darba lapa ir uz papīra vai elektroniskā ierīcē pieejams mācību materiāls, kurā ir uzdevumi, jautājumi, informācija u.tml., un, ko dalībnieki izmanto patstāvīgi vai kopā ar vadītāju. Tā var sniegt arī norādījumus individuālām vai grupu aktivitātēm, jautājumu atbildēšanai, piezīmju veikšanai, radošajam darbam u.c.

Minētā definīcija sniedz dažādas pieejas darba lapas sastādīšanai. Parasti darba lapa ir vērsta uz konkrētu mērķa grupu, palīdz strukturēt muzeja vai izstādes apmeklējuma pieredzi un noturēt uzmanību uz noteiktu tēmu. Darba lapas muzejos tiek veidotas gan ģimenēm

un individuālajiem apmeklētājiem, gan izmantotas vadītajās muzeja nodarbībās vai pieredzes programmās. Patstāvīgai lietošanai paredzēta darba lapa prasa ļoti skaidru formulējumu un rūpīgi pārdomātu noformējumu. Vadītā programmā daļu paskaidrojumu var sniegt vadītājs, kas zināmā mērā vienkāršo darba lapas sagatavošanu.

Vai darba lapa vienmēr jāsauc par "darba lapu"? Darba lapu atkarībā no uzbūves un izmantojuma varētu nosaukt arī par nodarbības karti, meklēšanas spēli, ceļvedi, jautājumu un norāžu kartēm, spēles instrukciju, novērošanas rokasgrāmatu, konspekta pamatu u.tml. Radošas, taču pamatotas pieejas gadījumā darba lapa var mainīties līdz nepazīšanai, taču pēc būtības tai jāatbilst terminoloģijas vārdnīcā "Sõnastaja" (*Formulētājs*) noteiktajai definīcijai

KĀ DARBA LAPAS IZMANTOŠANA MUZEJA NODARBĪBĀ VAR VEICINĀT SOCIĀLEMOCIONĀLO ATTĪSTĪBU?

Uzturēšanās muzeja vidē un izstāžu vadīta izpēte ir īpaša un bagātinoša pieredze ikvienam apmeklētājam, kas vienlaikus prasa vairāku sociālemocionālu uzdevumu veikšanu: koncentrēšanos un uzmanības fokusēšanu, galvenokārt, redzes maņas izmantošanu, uzvedību saskaņā ar muzeja kārtību, vienlaikus tiekot galā ar emocijām, kas varētu uzjundīt, rēķinoties ar citiem apmeklētājiem utt. Vadīts muzeja apmeklējums, piemēram, muzejstunda, šo izaicinājumu var pārvērst par interesantu un plūstošu pieredzi, pateicoties tam, ka tiek saglabāta drošības sajūta un aktivitātes ir pārdomātas, un ir saskaņotas ar konkrētam vecumam atbilstošu sociālemocionālo attīstību.

Darba lapu kā metodisku rīku var uztvert kā stratēģisku paņēmienu sociāli emocionālās attīstības veicināšanai. Muzejpedagoga spēkos ir savienot vienā neaizmirstamā rotaļīgā nodarbībā gan zināšanu apguvi, kas balstās valsts mācību programmā, gan darba lapas uzdevumus, kas paredz patstāvīgu darbošanos pēc instrukcijas vai grupu darbu, kurā nepieciešama empātija un pašregulācija, komunikācijas prasmes un sociālā izpratne. Šeit vēlreiz vēlos atgādināt par radošu pieeju un darba lapas dažādajiem formātiem, kurus var attīstīt bezgalīgi - par nodarbību kartēm, ceļvežiem, jautājumu un ieteikumu lapām, spēļu instrukcijām utt. Atbilstoši *Formulētāja* definīcijai, darba lapa var būt arī, piemēram, atkārtoti lietojama instrukcija. Darba lapas formāts un izmērus var brīvi izvēlēties, un atkarībā no muzejstundas tēmas tā var būt gan uzdevumi sīciņos burtos, kas lasāmi tikai ar lupu, gan A1 formāta plakāts, ko grupa kopīgi papildina. Negaidīta pieeja piesaista uzmanību un iedrošina savstarpējo komunikāciju.

PAR KO PIEDOMĀT, SASTĀDOT DARBA LAPU

Darba lapa var būt gan daļa no kāda muzejstundas uzdevuma, gan tikt izmantota visā nodarbības gaitā no sākuma līdz beigām. Abas pieejas ir labas, taču izvēle jāizdara, vadoties pēc nodarbības uzbūves un mērķauditorijas, kurai aktivitātes ir paredzētas.

Katrai muzejstundai ir savs mērķis. Darba lapa savukārt sniedz iespēju izvirzīt aktivitāšu mērķus, ņemot vērā dažādās lomas. Muzejstundas dalībniekam darba lapas uzdevumu izpildes mērķis var būt, piemēram, atrisināt detektīva mīklu vai savākt pēc iespējas lielāku punktu skaitu. Skolotājam tā var kalpot kā iespēja turpināt to ar kādu aktivitāti un zināšanu pārbaude skolā. Un uz visu šo aktivitāšu fona darba lapas izmantošana nodarbībā var atbalstīt sociālemocionālo attīstību. Visvienkāršākais un visierastākais piemērs tam ir darba lapas aizpildīšana un atbilžu meklēšana, darbojoties grupā.

Darba lapas lielos vilcienos var iedalīt divās grupās:

- darba lapa, kas ir saistīta ar izstādes ekspozīciju, - t.s. "meklētājs ar acīm";
- darba lapa, kas palīdz atkārtot un nostiprināt muzejstundas tēmu, vēstures vai zinātnes faktus un veicina pārdomas.

Laba muzeja prakse ir dalīties ar zināšanām, nevis pārbaudīt tās.

Gan pirmo, gan otro variantu var izmantot gan individuālai aizpildīšanai, darbam grupās, gan arī patstāvīgam darbam vai darbam ar vadītāju. Labi pārdomāta muzeja nodarbības darba lapa ļaus vadītājam nodarbības gaitā elastīgi izlemt, kurš no variantiem bērniem būs vispiemērotākais.

Noteikti īpaša uzmanība jāpievērš teksta apjomam un skaidram valodas lietojumam, kas ņem vērā muzeja nodarbības mērķa grupu. Labi sadalīts teksts ir vieglāk lasāms. Pievienotās ilustrācijas vai fotogrāfijas nav paredzētas izstādes dublēšanai, bet atbalsta saturu un aktivitātes.

Svarīgs ir arī darba lapas noformējums: labi salasāms fonts, pietiekami daudz vietas (gaisa) starp uzdevumiem, formāta praktiskums, ērtums un estētika. Pirms drukāšanas darba lapa noteikti jāpārbauda vairāku muzejstundu gaitā, tā jālabo un jāpapildina formulējumi, iespējams jāsamazina aktivitāšu skaits. Būtu labi, ja darba lapu pārskatītu valodas redaktors. Darba lapa ar skaidru struktūru un formulējumu veicinās patstāvīgu domāšanu un darbošanos, sniedzot dalībniekiem arī gandarījumu par paveikto.

PARAUGI

DARBA LAPA NO KADRIORGAS MĀKSLAS MUZEJA NODARBĪBAS "PORTRETU NOSLĒPUMI" (BĒRNUDĀRZS, 1.–6. KLASE)

Darba lapa ir piemērota dažāda vecuma bērniem un valodas apguvējiem.

Darba lapa paredz ilgāku darba aplūkošanu, iedziļināšanos un saskarsmes veidošanu ar portretu. Uzdevums ir pabeigt frāzi pirmajā personā, kas var būt gan viens vārds, gan garāks daudzdaļīgs teikums. Darba lapa veicina empātijas attīstīšanu.

AKTIVITĀŠU KARTES KADRIORGAS MĀKSLAS MUZEJA NODARBĪBAI "MĀKSLA UN EMOCIJU BINGO" (5.–12. KLASE)

Aktivitāšu kartes ir bingo spēles daļa, ko spēlē grupās. Katra grupa izvēlas trīs kartes, uz kurām ir kāda detaļa no darba, kas jāatrod izstādē, un trīs uzdevumi. Pirmais uzdevums liek gleznu aplūkot ilgāk, un nākamie palīdz darbā atklāt emocijas. Emociju rats, ko katra grupa arī saņem kopā ar to, palīdz skolēniem dot emocijai vārdu. Pēc grupu darba seko tūre izstādē, kurā vārds tiek skolēniem. Aktivitāšu kartes mudina skolēnus runāt par emocijām caur mākslas darbiem, kas ļauj saglabāt drošu atmosfēru.

Spēles sākumā tiek uzsvērts, ka visas atbildes ir pareizas un katram par attēloto emociju var būt savs viedoklis. Spēle attīsta empātiju un sociālo apziņu, kā arī komunikācijas prasmi.

BĒRNU MUZEJA MIIAMILLA RADOŠĀ DARBA LAPA NO MUZEJA NODARBĪBU CIKLA "VISAS EMOCIJAS IR ATĻAUTAS" (BĒRNUDĀRZS, 1.–3. KLASE)

Sešu muzejstundu cikls palīdz labāk izprast savas jūtas, tās paust un tikt ar tām galā. Radošā darba ietvaros bērni var iekrāsot muzeja nodarbībā apskatīto emociju. Katrā stundā ir jāfokusējas uz vienu pamatemociju. Ar aktivitāšu palīdzību izspēlējam to, kā sadzīvot ar emocijām, mēģinām saprast kā ieklausīties savā ķermenī un pamanīt dažādās sajūtas. Darba lapā attēlotais vizuālais noformējums ir veidots no bērnu zīmējumiem, un muzejstundas beigās bērni to var izkrāsot kā vien vēlas. Nodarbību noslēdzošā radošā aktivitāte veicina pārdomas arī vismazāko dalībnieku vidū. Bērniem, kas piedalījušies visā ciklā, izveidojas neliels emociju albums no sešiem attēliem, kas palīdz bērnam paturēt prātā, ko viņš nodarbībās uzzinājis par jūtām.

BĒRNIEM RADĪTA TELPA, KO RADĪJUŠI BĒRNI

JANE MERESMAA-ROOS
Head of the Miiamilla Children's Museum

Bērnu muzeja Miiamilla pastāvīgā izstāde „Bērnu pasaules telpas" ir tapusi sadarbībā ar bērniem. Eksponātu un telpu izstrādē tika apkopotas idejas no bērniem vecumā no 3 līdz 10 gadiem, rīkokot intervijas un radošās darbnīcas, kā arī vienkārši ļaujot bērniem zīmēt. No šādi iegūtajām domām un zīmējumiem dzima vairākas muzeja metodiskās spēles, interjera sensorie risinājumi un izstādes eksponāti. Arī iekšpasaules telpas dizainu iedvesmojuši bērnu zīmējumi. Muzejs aicināja bērnus attēlot savu sapņu istabu un izcelt tajā trīs mīļākās lietas, saņemot daudzus radošus darbus. Zīmējumos bieži atkārtojās divstāvu gultas, rotaļu mājokļi, spilvenu cietokšņi, kāpelēšanas vietas un slidkalniņi. Lai gan sākotnēji šķita, ka līdzīgie elementi bērnu zīmējumos liecina par ierobežotu fantāziju, izstādes tapšanā iesaistītā terapeite un psiholoģe Tūli Vellama norādīja, ka bērni patiesībā attēloja telpu, kurā viņi jūtas droši – gan emocionāli, gan fiziski. Balstoties uz bērnu radītajiem materiāliem mēs izveidojām vidi, kas atbalsta sociāli emocionālo attīstību un iesaista arī pieaugušo pavadoni. Zīmējumi atspoguļoja bērna attīstībai svarīgus aspektus – radošumu, brīvu rotaļāšanos, aktivitāti, sociālizēšanos, iedziļināšanos un atpūtu.

Analizējot gandrīz divsimt zīmējumus, secinājām, ka mūsdienu bērnam ir svarīga telpa, kur var kāpelēt un vērot apkārtni no dažādiem augstumiem, kur ir vieta rotaļām un paslēpēm, kur iespējams izveidot savu ligzdu, ja gribas pabūt vienatnē, un kur bērns pats var radīt savas pasaules un noteikt rotaļu (jeb dzīves) gaitu. *Rotaļājoties attīstās bērna radošums, viņš izmanto iztēli un īsteno visspārdrošākās idejas*[1].

Arī muzeja telpu grafiskais dizains, kas veidots ar rotaļīgām līnijām, iedvesmojies no bērnu zīmējumiem. Ar brīvu roku vilktajos ķeburos un drosmīgajās kontūrās atpazīstama bērniem raksturīga vizuālā valoda, un visi grafiskie elementi ir bērniem draudzīgi, radot drošu un līdz detaļām pārdomātu vidi bērna redzes un darbības laukā. Tieši šī bija noteicošā izvēle muzeja telpas veidošanā – kopā ar bērniem radīt fizisku vidi, kurā kā papildu slānis atveras elementi, kas rosina radošumu, atbalsta sociālās attiecības, veicina koncentrēšanos un piedāvā daudzveidīgu sensoru pieredzi. Eksponātu izvietojumā uzmanības centrā ir mazā apmeklētāja ceļš un kustības ritms telpā, soli pa solim atklājot radīto vidi. Bērnam ir pietiekami daudz laika un telpas, lai iedziļinātos, pētītu un atklātu, bet viņa uzmanība tiek virzīta saudzīgi, nepārslogojot.

Tas viss savukārt veicina mazuļa garīgo labklājību un ir nozīmīgs emocionālās inteliģences attīstībai. Lielākā daļa Miiamilla eksponātu, metodisko spēļu un telpu dizaina radīti, uzklausot mazo apmeklētāju idejas.

MIIAMILLA EMOCIONĀLĀ INTELIĢENCE

Miiamilla muzeja izglītības darba pamatā ir bērna pirmā muzeja pieredze, kas rosina dabisku zinātkāri un mudina eksperimentēt, uzdot jautājumus un izdarīt atklājumus, neatkarīgi no bērna vecuma, spējām vai īpašām vajadzībām. Muzejpedagoģiskajās nodarbībās mēs cenšamies attīstīt sociālās un emocionālās prasmes – empātiju, pašizpausmi, sadarbību, jūtu izpratni un spēju tās nosaukt vārdā. Mācīšanās galvenokārt notiek radošās aktivitātēs, iesaistot kustību un maņaz.

Vadot muzejpedagoģiskās nodarbības, mēs pielāgojamies katras grupas dinamikai un bērnu vajadzībām. Darām visu iespējamo, lai atbilstoši savām spējām un vajadzībām varētu piedalīties ikviens bērns. Tas savukārt māca bērniem rūpēties citam par citu. *Prasme pamanīt, nosaukt un regulēt savas jūtas nav pašsaprotama, tā ir jāapgūst un regulāri jāpraktizē.*[2]

Muzejpedagoģisko nodarbību ciklā „Visas jūtas ir atļautas" tiek aplūkotas sešas pamatemocijas – prieks, skumjas, pārsteigums, dusmas, bailes un riebums –, un katra nodarbība ir veltīta vienai no tām. Katrai emocijai ir pēc bērnu zīmējumiem veidots tēls un atbilstošs kostīms. Šie, balstoties uz bērnu idejām radītie, metodiskie palīglīdzekļi padara abstraktās emocijas redzamākas un vieglāk saprotamas. Tēli attēlo jūtas, kuras bērns vēl tikai mācās pamanīt, nosaukt un regulēt. Šāda pieeja palīdz rotaļīgā un pieredzē balstītā veidā iepazīt arī sarežģītākas emocijas.

Nodarbībās ikvienam ir iespēja piedzīvot, ka visas jūtas ir atļautas, saprotamas un tādas, ar kurām var dalīties. Tomēr pats svarīgākais mērķis ir iemācīties atpazīt savas emocijas, nosaukt tās vārdā un saprast, kā tās regulēt, lai nekaitētu ne sev, ne citiem.

Nodarbību struktūra visām iesaistītajām grupām ir zināma, radot drošu un atbalstošu mācību vidi. Katrā nodarbībā emociju tēli palīdz izpētīt ar šīm jūtām saistītas fiziskās sajūtas, izspēlēt dažādus veidus, kā tikt galā ar emocijām, un pārrunāt, kā cilvēki vienu un to pašu emociju var piedzīvot atšķirīgi. Tas

palīdz bērniem labāk izprast gan sevi, gan citus. Katras nodarbības beigās bērniem ir iespēja radošajā darba lapā atspoguļot savu pieredzi un emocijas, kā arī papildināt zīmējumu ar nodarbībā gūtajām atziņām.

The lesson structure is familiar to the groups attending the series, creating a sense of security and a supportive learning environment for the children involved. In each lesson, we will explore the bodily sensations associated with the corresponding emotion using a sensation creature, play through the different ways of coping with the emotion, and discuss how people can experience the same emotion differently, helping children to better understand themselves and others. At the end of each lesson, every child uses a creative worksheet to reflect on their experience and emotions, and to add the words of wisdom gained in lesson to the drawing.

MUZEJA DARBĪBAS LAUKS

Bērnu muzeja mērķis nav tikai izaudzināt nākamos muzeju apmeklētājus. Vēl svarīgāk ir radīt vidi, kas uzrunā sabiedrību un apliecina humānisma vērtības visplašākajā nozīmē – tā ir vieta, kur dabiski attīstās empātija un emocionālā inteliģence, un kur bērni tiek mudināti domāt, eksperimentēt un radīt.

Tas ir muzejs, kas veltīts bērnam un viņa pirmajai saskarsmei ar muzeja telpu, kā arī pieredzei, kur bērns pats veido, atklāj un vada procesu, bet pieaugušais seko.

Bērnu muzejs Miiamilla (Tallinas pilsētas muzejs)
Kuratores Sireli Ūsmā un Jane Meresmā-Roos
Projektu vadītāja Sandra Aleksius
Grafiskais dizains Gertu Kallasa
Ekspozīcijas produkcija Motor

1 Valge, Kätlin. Miks mäng on oluline? Teekond laste maailmaruumi. Väike tundetarkuse kogumik suurtele. Toim. Kadri Toomsalu. Tallinna Linnamuuseum, 2024, lk 10–13.

2 Tiisma, Anna-Liisa. Iga tunne on lubatud. Teekond laste maailmaruumi. Väike tundetarkuse kogumik suurtele. Toim. Kadri Toomsalu. Tallinna Linnamuuseum, 2024, lk 30–34.

PAŠRADĪŠANA MUZEJA NODARBĪBĀ: SOCIĀLI EMOCIONĀLO PRASMJU MĒRĶTIECĪGA ATTĪSTĪŠANA CAUR MĀKSLU

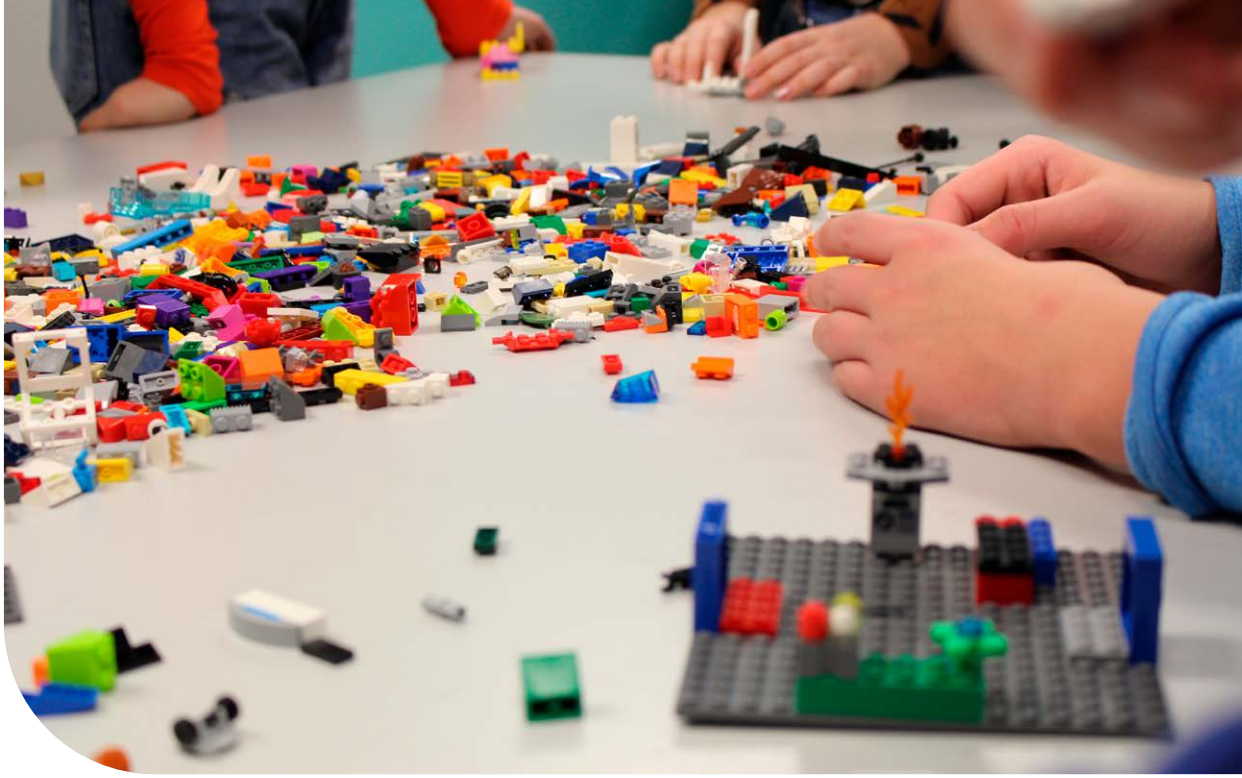
LIINA LEPIK

KUMU mākslas muzeja izglītības programmu kuratore

2019. gadā KUMU mākslas muzejā tika atklāta izstāde "Pašradīšana. Emancipētā sieviete igauņu un somu mākslā", kurā tika aplūkota mākslinieču pašapziņas attīstība un pielāgošanās mākslā notiekošajiem procesiem. Man kā pedagogam šī bija iespēja vērst gados jauno muzeja apmeklētāju uzmanību uz tēmām, kas saistītas ar pašapziņu un pielāgošanos.

To veicināja arī apziņa, ka muzeji arvien vairāk tiek uzskatīti ne tikai par zināšanu nesējiem, bet arī par vidi, kas vairo cilvēku labsajūtu, un ka starptautiskie pētījumi liecina par muzeju potenciālu veicināt garīgo veselību, empātijas veidošanos un sociālo kohēziju, kā rezultātā tapa muzeja nodarbība "Pašradīšana".

Nodarbības mērķis ir veicināt skolēnu sociāli emocionālo prasmju attīstību un novērst sarežģītu sociālo modeļu, tostarp emocionālās vardarbības veidošanos. Nodarbībā galvenā uzmanība tiek pievērsta jauniešu spējai apzināti un mērķtiecīgi pārvaldīt savas emocijas un uzvedību, kā arī veidot attiecības ar citiem cilvēkiem un apkārtējo vidi.

MĀCĪŠANĀS PRIEKŠNOTEIKUMS IR DROŠA VIDE UN DROŠAS ATTIECĪBAS

Nodarbība ir veidota, pamatojoties uz atziņu, ka mācīšanās nevar notikt bez drošības sajūtas: emocionāls atbalsts un pozitīvs klimats ir priekšnoteikums, kas darbojas gan skolas klasē, gan muzejā. Tāpēc vispirms tiek radīta vide, kurā tiek pieņemta un novērtēta katra dalībnieka pieredze.

Nodarbības pirmajā daļā galvenā uzmanība tiek pievērsta savu vajadzību apzināšanai, to formulēšanai un citu vajadzību izpratnei caur rotaļām un radošiem vingrinājumiem, izmantojot aktīvu klausīšanos. Mērķis ir radīt drošu un uz sadarbību rosinošu telpu, kurā var dalīties ar idejām gan muzeja nodarbības laikā, gan plašākā mērogā, lai veicinātu savu biedru labāku izpratni un vajadzību ievērošanu.

Uzdevuma scenārijs aicina skolēnus iedomāties, ka viņiem ir jāpārceļas uz nepazīstamu planētu, nezinot neko par tās apstākļiem vai iedzīvotājiem. Viņi var paņemt līdzi tikai pašu radītas mājas, kuras atbalstītu viņu izdzīvošanas spēju un drošības sajūtu jaunajā vidē. Ideju konkretizēšanai un savu abstrakto vajadzību vizualizācijai skolēni būvē mājas no Lego klucīšiem. Pieredze rāda, ka šāda būvnieciska un rotaļīga pieeja nodrošina ātru iesaistīšanos un ļauj skolēniem dabiskā veidā dalīties ar savām idejām. Ir svarīgi pamatot, kāpēc izvēlēta tieši šāda māja un kādas vajadzības tā apmierina, un kā tā rosina īpašnieka drošības sajūtu.

Skolēni apmainās ar savām idejām pāros, pēc tam notiek apmaiņa ar "mājām" un pārinieka idejas tiek izskaidrotas nākamajam partnerim. Šāda lomu maiņa veicina uzmanīgu ieklausīšanos un atbildīgu komunikāciju, kā arī paver dažādas perspektīvas. Šādā veidā uzdevums pārvēršas dialogā, kas veicina empātijas spēju, palielina grupas saliedētību un rada priekšnoteikumus drošai un uz sadarbību rosinošai mācību videi.

AUTONOMIJA NODROŠINA MOTIVĀCIJU UN IESAISTĪŠANOS

Nākamajā stundas sadaļā uzmanība tiek novirzīta uz izstāžu zāli. Skolēni ņem līdzi savas Lego mājas un, darbojoties grupās, meklē mākslas darbu, kura vidē tās iederētos, – proti, meklē vietu, kur viņu radītās mājas un viņi paši justos labi. Šādā veidā iztēle izgūst vizuālas mākslas aprises, un "pārvākšanās" notiek uz mākslinieka radītu telpu. Piemērotās vides meklējumi palīdz mums apjaust, kā apkārtējā vide ietekmē mūsu pašsajūtu un iespējas, un rosina uzņemties atbildību par savas vides veidošanu. Šā uzdevuma izpildei ir nepieciešama grupas diskusija un kopīga lēmumu pieņemšana, veicinot sadarbības prasmes un spēju ņemt vērā dažādus viedokļus.

Pēc tam notiek kopīga apgaita, kuras laikā katra grupa iepazīstina ar savu izvēlēto mākslas darbu un paskaidro, kādēļ viņi nonāca līdz šādam lēmumam. Nodarbības vadītājs seko, lai process būtu atklāts un nevērtējošs, rosinot pamatot savu viedokli un uzklausīt vienam otru, vienlaikus iekļaujot īsus stāstus par māksliniekiem un mākslas darbiem, kas atklāj dažādu laikmetu cilvēku vajadzības, izvēles, lomas un iespējas, augot un attīstot sevi (kā mākslinieku). Apgaita, kas balstīta uz skolēnu vēlmēm, rosina viņu autonomiju un iesaistīšanos, kā arī stiprina saikni ar izstādes tēmām.

PRASMES ATTĪSTĀS, TRENĒJOTIES DAŽĀDĀS SITUĀCIJĀS

Papildus darbam grupā, kas sākas ar Lego klucīšiem un apgaitu, muzeja stundā tiek izmantotas arī dažādas citas metodes, kas palīdz labāk izprast sevi un savus biedrus un attīstīt sociālās attiecības. Piemēram, "Lēmumu tuneļa" metode, izmantojot mākslinieku un vēstures piemērus, palīdz saskatīt sarežģītu izvēļu dažādos aspektus un apjaust, ka bieži vien nav vienas pareizās atbildes. Emociju interpretācijas posmā ar mākslas darbu palīdzību tiek apskatītas sarežģītākas un nepatīkamākas emocijas, tādējādi attīstot skolēnu emocionālo vārdu krājumu un empātiju. Fiziskajā vingrinājumā "Sajūtu un vajadzību mašīna" skolēni fiziski izjūt, kā mainās grupas dinamika, virzoties no izolācijas uz sadarbību. Nodarbība noslēdzas ar atzinības apli, kurā tiek atzīmēts un formulēts grupas biedru ieguldījums un pozitīvā ietekme uz kopīgo pieredzi. Pozitīvas attieksmes apzināta praktizēšana veicina drošas un iekļaujošas grupas kultūras attīstību.

ILGSTOŠA IETEKME

Lai nodrošinātu, ka muzeja nodarbība atstāj ilglaicīgu iespaidu, klase, kas piedalās nodarbībā "Pašradīšana", saņem līdzi ne tikai kopīgi gūto pieredzi, bet arī metožu kopumu, ar kuru palīdzību atbalstīt dažādas grupas vajadzības. Aploksnēs atrodas nodarbībā izmantoto vingrinājumu apraksti un ieteikumi to turpmākai izmantošanai, kas palīdz veidot saikni starp muzeja pieredzi un klases ikdienas dzīvi. Tādējādi skolotāji un skolēni tiek rosināti apzināti izmantot šīs metodes un pastāvīgi attīstīt savas sociāli emocionālās prasmes.

Cerams, ka muzeja nodarbība "Pašradīšana" drīzumā aizvedīs dalībniekus ceļojumā pa KUMU pastāvīgo ekspozīciju, lai turpinātu atbalstīt skolotājus un skolēnus sociāli emocionālo kompetenču attīstīšanā.

SKOLOTĀJI PAR MUZEJA NODARBĪBU:

6. klases klases audzinātāja:

Šī nodarbība 6. klases skolēniem bija sava veida pašattīstība caur mākslu. Sajūsmas dzirksts, kas uzdzirkstīja darbnīcā, būvējot no Lego klucīšiem savu sapņu māju, nenodzisa līdz pat muzeja apmeklējuma beigām. Elements, kas no pirmā acu uzmetiena šķita tik tāls no glezniecības, – Lego klucītis – meklējot piemērotu fonu savu radīto māju izvietošanai, spēja pievērst bērnu interesi gleznām. Mazās grupās bērni pētīja gleznas, apspriedās, salīdzināja un pieņēma lēmumu, pēc tam pamatojot savu izvēli. Viņu radītie darbi bija sasaistīti ar igauņu mākslinieču gleznām. Radās komunikācija ar mākslu. Kad pēc tam viņiem jautāja par atsauksmēm, viņi bez domāšanas atbildēja, ka visvairāk viņiem patika Lego klucīši, bet aizraujoši bija arī brīvi pārvietoties pa gleznu galeriju un meklēt "savu" gleznu.

Vēstures un sociālo zinību skolotāja: Kā ķirsītis uz tortes bija praktiskās aktivitātes, kas bija saistītas ar skolēnu komunikācijas un novērošanas prasmju attīstīšanu un piedāvāja patīkamu pārmaiņu. Radot, saistot savus darbus ar izstādē redzamajiem darbiem, diskutējot savā starpā, skolēni atradās mākslas pasaulē un mākslā daudz dziļāk, nekā viņi to apzinājās. Patīkams pārsteigums bija tas, ka bija pievienoti arī uzdevumi, kas jāizpilda vēlāk skolā.

Photos: KUMU Art Museum

VIĻŅI – GARĪGĀS VESELĪBAS VIŅGRINĀJUMI MUZEJA NODARBĪBĀ

KADRI TOOMSALU
Tartu Rotaļlietu muzeja izglītības programmu kuratore

Izglītības darbinieki pēdējos gados ir novērojuši spēcīgu bērnu koncentrēšanās spēju, emociju pārvaldīšanas, problēmu risināšanas, sadarbības un saskarsmes prasmju samazināšanos, kā arī, diemžēl, vienlaikus biežāku uzvedības grūtību vai garīgās veselības problēmu - vai tā būtu trauksme, noslēgšanās sevī, nosliece uz depresiju vai kāda cita problēma - sastopamību. Iemesli ir dažādi: līdztekus pandēmijai, kas uzspieda izolāciju, un jau ilgstoši valdošajai noslēgtībai viedierīču pasaulē, bērnu savstarpējās rotaļas un saskarsmi mazina arī dzimstības kritums (ir maz tādu ģimeņu, kurās ir vairāk par vienu bērnu), savu artavu dod arī skolas un kibermobinga ietekme. Tas ir apburtais loks: jo mazāk ir kopā pavadīta laika, jo tuvāks kļūst vienatnes komforta burbulis, un, jo trauslāka kļūst drosme un prasme komunicēt, kā arī citas saziņā attīstāmās jeb sociālās prasmes. Līdz ar saziņas mazināšanos attīstībā, atpaliek arī emocionālās prasmes, tādas kā izpratne, jūtu ņemšana vērā, empātija, kas, savukārt, ir labu attiecību pamats. Problēmas pamanīšana, kā zināms, ir pirmais solis, taču kā rīkoties tālāk?

Šādas savstarpēji saistītas problēmas parasti var atrisināt, mainot vienu noteicošo faktoru. Viens no efektīvākajiem veidiem, kā atbalstīt bērnu un jauniešu garīgo veselību, ir tieši sociāli emocionālo (jeb SE) prasmju attīstīšana. Ja bērna saskarsmes prasmes ir labas, tas nozīmē, ka viņš prot klausīties un just līdzi, uzdrīkstas un vēlas paust savas domas, viņam ir viegli komunicēt, un tādēļ viņš, visticamāk, nejutīs tik lielu vientulību un arī depresīvās domas negūs virsroku. Cilvēkam ar labām saskarsmes prasmēm ir vieglāk sadarboties ar citiem, attīstās arī visās dzīves jomās nepieciešamās problēmu risināšanas prasmes un uzņēmīgums. Spējot veidot un uzturēt veselīgas attiecības, rast risinājumus, mazināt trauksmi, pieaug arī bērna pārliecība un ticība sev. Kā redzam, visas minētās prasmes ir tāds pamats, kas mūs ved cauri visam mūžam, ne tikai bērnībai vai jaunībai. SE prasmes ir savstarpēji cieši saistītas, tāpēc, nostiprinot dažas prasmes, ir iespējams radīt labus priekšnoteikumus arī citu prasmju attīstībai. Atbildība šeit negulstas tikai uz vecāku, skolotāju vai paša jaunieša pleciem. Ja viss darbotos kā ierasti - LĪDZSVAROTĀ sistēmā -, bērns un jaunietis sev nepieciešamās prasmes apgūtu ikdienā gan te, gan tur, - gan mājās, gan skolā, gan ar pieaugušajiem, gan ar

draugiem, gan internetā, gan tiešā saskarsmē. Bērnu joprojām audzina viss ciems, un muzeji labprāt tajā sniedz arī savu atbalstu. Tartu Rotaļlietu muzejs un Espo Spēļu muzejs krājumā xxx ir apkopojuši nedaudz vairāk nekā simt aktivitāšu, kas attīsta SE prasmes un mazina trauksmi. Šie vingrinājumi ir paredzēti, lai caur muzejstundām tie nonāktu vispārējās izglītības pedagogu krātuvē, un peaasi.ee ieteikto SE prasmju attīstību atbalsta arī IVA (sociāli emocionālo prasmju attīstību atbalstošie rīki). Lielāko daļu no tiem varat izspēlēt arī mājās kopā ar savu bērnu. Svarīga ir regularitāte un nepārtrauktība. Kā tas izriet no IVA (sociāli emocionālo prasmju attīstību atbalstošo rīku) ietekmes pētījumiem, izmaiņas rada arī reizi nedēļā 5–10 minūšu ilga mērķtiecīga darbība – tas ir gluži kā vilnis lēnām graužklinti.

Vingrinājumus, rotaļas un metodes, ko mēs tieši šī iemesla dēļ arī saucam par Viļņiem, xxx krājumam ir apkopojuši un, ņemot vērā muzeja vidi, radījuši psihologi un rotaļu terapeiti, kuri kopā ar IVA (sociāli emocionālo prasmju attīstību atbalstošo rīku) autoriem uzsver vienu veiksmes atslēgu: pirms nodarbības būtu svarīgi bērniem paskaidrot, kādu prasmi šī spēle, darbība vai vingrinājums, ko sāksiet darīt kopā, attīsta. Ir pierādīts (Durlak u.c., 2010: 45, 294–309), ka iepriekšēja sagatavošanās un noskaņošanās palīdz vieglāk apgūt apgūstamo kompetenci. Noderēs arī piemēri par to, kur un kam šī prasme var būt nepieciešama – par to ir vērts parunāt nodarbības beigās. Nobeigumā var arī pajautāt kā skolnieki jūtas, vai ko viņi nodarbības laikā ir pamanījuši paši par sevi. Ikviens, jo īpaši bērni un jaunieši, ilgojas būt sadzirdēts un saprasts, un šādi viņi var uzreiz dalīties ar savām sajūtām vai piedzīvoto (kas vienlaikus dod iespēju trenēties izteikties un uzstāties citu priekšā!).

Vingrinājumi ir izveidoti tā, lai tie būtu universāli un tos varētu izmantot gan vēstures, gan arī arhitektūras muzejā, autoceļu muzejā un sporta muzejā. Tos var izmantot kā šablonu. Tas, kā katru vingrinājumu savīt tieši ar sava muzeja vai izstādes tēmu, ir paša vadītāja radošajās rokās – kā šo vingrinājumu pārveidot tā, lai pietuvinātu dalībniekiem tieši savu tēmu. Lai to labāk pieskaņotu, var aizvietot kādus no vingrinājuma elementiem vai līdzekļiem. Tā kā muzejā ne vienmēr ir iespējams visam pieskarties vai aktīvi kustēties, tad šie vingrinājumi ir nepretenciozi un viegli īstenojami: tajos lielākoties izmantojam savu prātu un ķermeni. Palīglīdzekļi tiek izmantoti maz un, lielākoties, tie ir tādi, kas pieejami pa rokai. Tomēr kādai spēlei var būt nepieciešama kāda plašāka vai klusāka telpa. Iepazīstoties, apsver, vai vingrinājums atbilst paredzētajai telpai, un, ja nepieciešams, droši to pielāgo vai izvēlies kādu citu, kas kalpo tam pašam mērķim.

PIEMĒRI VINGRINĀJUMU PIESKAŅOŠANAI MUZEJA VIDEI

▶ Apzinātību var sasaistīt ar kādu no izmantotajiem elementiem. Varbūt muzeja tuvumā atrodas kalns vai jūra, vai arī tie ir atspoguļoti izstādē. Lapas un spalvas – vai izstādē ir putni vai arī var novirzīt domas uz šī brīža gadalaiku? Krāsu toņi – veiciet vingrinājumu telpā kur ir lielas krāsu platības vai krāsaini priekšmeti.

▶ Mūzikas vingrinājumos, ja iespējams, izmantojiet izstādē skanošo mūziku vai skaņu, vai arī izvēlieties dziesmu, kas saistīta ar izstādes tēmu, pašu eksponātu vai muzeja priekšmeta vēsturi.

▶ Lomu spēlēs var personificēt arī jebkurus nedzīvus priekšmetus. Nenovērtējiet par zemu bērnu iztēles spēju!

▶ Vingrinājumus, kas ietver kustību, mēģiniet sasaistīt ar eksponātiem vai izstādes tēmu: varbūt var atdarināt braukšanu ar mašīnu, dzirnakmens griešanu

44 If it was real...

5 MIN

EMPATHY | EMOTIONAL INTELLIGENCE | COMMUNICATION | Yrs 5+

EFFECT

Improves the participants' ability to understand the viewpoint of others, and develops empathy.

NECESSARY TOOLS

A museum exhibit or an item in the classroom, to which human characteristics can be assigned

DESCRIPTION OF ACTIVITY

During class, the instructor may stop at one or several exhibits and play the game "If it was real…" with the participants. Together, imagine that this item or exhibit is alive – that it has thoughts, emotions, and senses, just like people. The following topics can be discussed with the participants:

If it was real…

- …what could it see right now?
- …what could it hear right now?
- …what could it feel right now (e.g. cold, heat, pain, discomfort, joy, etc.)?
- …what could it be thinking?
- …what mood could it be in?
- …what could we do to cheer it up (even more)?

Finally, discuss together:

- Whether all the people always feel and think in the same way?
- Whether the same situation may cause different emotions in different people?
- What can bring joy to one person, may not necessarily have the same effect on someone else (e.g. a hug may be warm and nice for one person, but uncomfortable for another).

ADAPTATION OPTION

With school-aged children, this exercise may be done as an independent task by printing the questions and asking everyone to answer in writing on a piece of paper. End the exercise with a joint discussion.

SOURCE: Author Cätlin Tuuling

TURAIDAS MUZEJREZERVĀTA SADARBĪBA AR BIEDRĪBU "CERĪBU SPĀRNI"

GUNTA ZAĶĪTE

Turaidas muzejrezervāta
Komunikācijas un izglītojošā darba nodaļas vadītāja

Turaidas muzejrezervāts pakāpeniski attīstās par piekļūstamu un iekļaujošu muzeju, soli pa solim virzoties uz izvirzītajiem mērķiem. Kā viens no nozīmīgiem piemēriem šajā procesā ir sadarbība ar biedrību "Cerību spārni".

Biedrība "Cerību spārni" dibināta 2003. gadā, apvienojoties vecākiem, kuru bērniem ir invaliditāte. Tās izveides pamatā bija vēlme saglabāt cerību un sniegt savstarpēju atbalstu ikdienas rūpēs. 2026.gadā, vairāk kā divdesmit trīs gadu laikā biedrības darbība ir ievērojami paplašinājusies. Šobrīd tā nodrošina dienas centru pakalpojumus dažāda vecuma grupām, piedāvā rehabilitācijas programmas, sniedz atbalstu

Izstāde bērniem "Zaļš un vēl zaļāks". 2023. Foto: Kristaps Kalns

Nodarbība cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem. 2024. Foto: Inga Baltā

personām ar invaliditāti un viņu ģimenēm, attīsta sociālos pakalpojumus un veicina sabiedrības izpratni par cilvēku ar invaliditāti tiesībām. Biedrība ir izveidojusi arī sociālo uzņēmumu "Visi var" un īsteno daudzveidīgas iniciatīvas, tai ir ļoti pieprasīts suvenīru veikals, kur suvenīrus no visdažādākajiem materiāliem izgatavo biedrības biedri – sveces, izšuvumi, apsveikuma kartītes, porcelāna un māla keramika, u.c.

Turaidas muzejrezervāta un biedrības sadarbība attīstījusies vairākos virzienos. Biedrības dienas centru klienti – jaunieši un pieaugušie ar dažādām invaliditātēm – ir apmeklējuši muzejrezervātu un piedalījušies izglītojošajās programmās. Muzejs šīs programmas pielāgo konkrētās auditorijas vajadzībām, balstoties uz tās spējām un izpratni. Galvenais princips ir izmantot vienkāršas, skaidras aktivitātes un iesaistīt dalībniekus praktiskās nodarbēs. Piemēram, programmā "Ienāc tautasdziesmu pasaulē" daļa aktivitāšu tiek aizstātas ar radošām darbnīcām – seno lībiešu putniņu veidošanu no māla vai tradicionālo lellīšu gatavošanu no siena.

Savukārt izglītojošā programma "Meteņi Turaidā" - latviešu gadskārtu svētki, kas simbolizē pavasara tuvošanos un kuriem līdzīgas tradīcijas sastopamas arī citviet Eiropā - apliecināja, ka šai mērķauditorijai piemērotas arī aktivitātes brīvā dabā ar kustību un rotaļu elementiem. Neskatoties uz ziemas laikapstākļiem, dalībnieki ar lielu interesi iesaistās tradicionālo Meteņu svētku aktivitātēs, kā ragaviņu braucieni, maskošanās, rotaļas, jautras sacensības un kustību spēles, dziesmas un dančī, pankūku un citu tradicionālo Meteņu ēdienu baudīšana.

Sadarbība paplašinājusies arī citos formātos: 2025. gada nogalē sociālais uzņēmums "Visi var" piedalījās kopīgā projektā, izveidojot lielformāta piparkūkas izstādei, kas Ziemassvētku laikā tika eksponēta Turaidas baznīcā. Muzejrezervāts sadarbojas ar uzņēmumu arī praktiskos jautājumos, piemēram, muzeja programmu tērpu labošanā.

Nozīmīgs sadarbības virziens ir arī jaunās ekspozīcijas Turaidas pilī veidošana. Tās ietvaros tiek izstrādāti teksti vieglajā valodā, lai nodrošinātu informācijas pieejamību

Ekskursija cilvēkiem ar redzes traucējumiem. 2025. Foto: Estere Rožkalne

plašākai auditorijai. Muzeja izglītības programmu vadītāji pilnveido savas zināšanas šajā jomā, kā arī sadarbojas ar vieglās valodas ekspertiem. Lai pārbaudītu tekstu saprotamību, tiek iesaistīti biedrības "Cerību spārni" grupu mājas "Sigulda" pārstāvji, kuri ir testēja ekspozīcijas saturu un sniedza vērtīgu atgriezenisko saiti. Testēšanas procesā tika precizēti un vienkāršoti termini, padarot tekstus saprotamākus lietotājiem.

Teksti vieglajā valodā palīdz uztvert informāciju cilvēkiem ar dažādām lasīšanas prasmēm, kā arī tiem, kuri apgūst latviešu valodu kā svešvalodu.

Turaidas muzejrezervāta stratēģijā viens no būtiskākajiem mērķiem ir veidot muzeju kā pieejamu, iekļaujošu un atvērtu vidi dažādām sabiedrības grupām, un sadarbība ar biedrību "Cerību spārni" ir nozīmīgs solis šī mērķa īstenošanā.

KĀ IESAISTĪT BĒRNUS IZSTĀDES VEIDOŠANAS PROCESĀ? TARTU MĀKSLAS MUZEJA IZSTĀDE "ŠĶĪBĀ NAMA NOSLĒPUMI"

HANNA-LIIS KONT

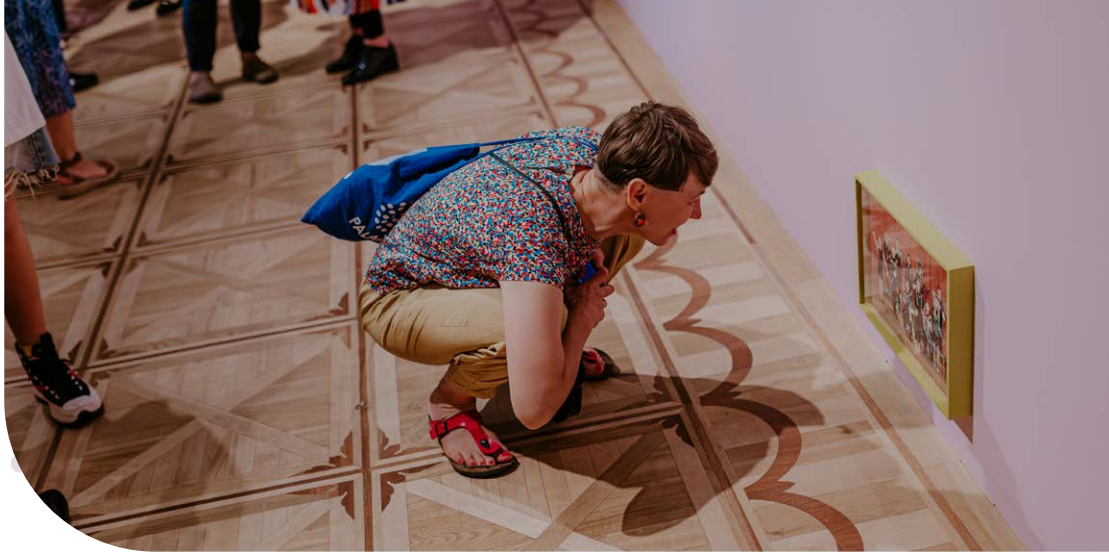
Kuratore, jaunākā pētniece

„ Tava izstāde arī iekšā ir šķība. Tur it kā būtu dažādi pasaules varianti! Un tieši tas man patīk visvairāk!":

sešgadīgā apmeklētāja Piibe Piibe[1]

Šī stāsta centrā ir starptautiska laikmetīgās mākslas izstāde "Šķībās mājas noslēpumi", kas apvienoja rotaļīgus darbus un vides, kas atbalstīja pašizpausmi un savstarpējo saskarsmi. Izstāde norisinājās Tartu Mākslas muzeja šķībajā izstāžu ēkā un Tartu pilsētvidē[2] no 2024. gada augusta līdz 2025. gada februārim un bija daļa no Tartu 2024 kā Eiropas kultūras galvaspilsētas pamatprogrammas. Izstāde „Šķībās mājas noslēpumi" bija domāta galvenokārt bērniem un tapa bērnu, profesionālu mākslinieku un platformas "Māksla rada tuvību" darba grupas sadarbībā. No 2021. līdz 2024. gadam izstādes un jauno izglītības programmu tapšanā savu ieguldījumu sniedza vairāk nekā divsimt bērnu no aptuveni desmit Dienvidigaunijas vispārējās izglītības skolām. Darbu tapšanā piedalījās arī kādas divdesmit ģimenes ar bērniem un 12 mākslinieki no Igaunijas, Kanādas, Zviedrijas, Lielbritānijas un citām valstīm. Tā radās dažāda rakstura darbi - no skaņu ceļojuma līdz jauna veida klases bildēm un emociju krāsu instalācijai. Es esmu

izstādes kuratore un platformas "Māksla rada tuvību" vadītāja.[3]

Platformas darba centrā ir bērnu un pieaugušo sociālemocionālās kompetences attīstīšana ar mākslas palīdzību. Mēs vadāmies pēc pārliecības, ka ar mākslas palīdzību var mācīt pašizpausmi, sadarbību, atšķirību novērtēšanu, kā arī attīstīt vēl daudzas zināšanas, prasmes un attieksmes, kas ļauj savstarpēji efektīvi sazināties. Caur mākslas izglītību un izstādēm mēs savās kopienās palīdzam veidot veselīgāku un atbalstošāku sociālo vidi. Arī izstādes "Šķībās mājas noslēpumi" galvenais mērķis bija veicināt sociālo prasmju attīstību, tuvinot bērnus un pieaugušos mākslai.

DROSME SĀKT NO OTRA GALA

"Šķībās mājas noslēpumu" kūrēšanas gaitā atklājās būtiski sasniegumi un atziņas, kas attiecas uz bērnu iesaisti izstādes veidošanā. Izšķiroši nozīmīgs panākums bija jau pašā projekta sākumā, kad noteicām izstādes sākumpunktu. Mēs apgriezām ierasto mākslas izstāžu kūrēšanas procesu kājām gaisā un sākām pavisam no otra gala - ja parasti izstādes veido, vadoties pēc māksliniekiem, darbiem vai tēmas, tad šajā projektā mēs vispirms balstījāmies uz mērķa grupu un to cilvēku vajadzībām, kas vēl nav aktīvi mākslas izstāžu apmeklētāji. Tādējādi mēs vispirms atradām atbildes uz jautājumiem - kam un kāpēc mēs šo izstādi gribam veidot. Par mūsu mērķa grupu kļuva 6-10 gadus veci bērni, kas tikko sākuši skolas gaitas, un viņu apkārtējie pieaugušie (galvenokārt skolotāji un vecāki). Viens no izvēles iemesliem bija Tartu Mākslas muzeja pieredze, no kuras zinājām, ka daudzi reģiona bērni dažādu šķēršļu dēļ līdz laikmetīgās mākslas izstādēm nenokļūst. Tāpat zinājām, ka bērniem skolas gaitu sākumā veidojas jauni sociālie tīkli un attieksmes, proti, šajā vecumā sociālo prasmju attīstība ir īpaši nozīmīga, un palīdz novērst arī vēlākas grūtības.[4] Skaidri formulēts uz mērķa grupu vērsts izejas punkts sniedza turpmāko aktivitāšu plānošanai nepieciešamo vērtībās balstīto fokusu. Tāpēc izstādes mērķu noteikšanā un jaunu darbu veidošanā vadījāmies pēc mērķa grupas vajadzībām. Muzeju kontekstā izmantoto pieeju var apkopot šādi: vispirms mērķa grupas vajadzības, tad eksponāti.

MUZEJA NOTEIKUMU IZAICINĀŠANA

Nozīmīgas izrādījās arī izvēles, kas tika veiktas sadarbībā ar bērniem, un no tā gūtās atziņas. Mēs nolēmām, ka vēlamies radīt abpusēji vērtīgas un sadarbībā balstītas līdzdalības pieredzes, nevis bērnus iesaistīt tikai formāli. Vienlaikus bērnu un mākslinieku kopdarbā tapušās iztēles bagātās idejas izaicināja daudzus (mākslas) muzejiem raksturīgus rakstītus un nerakstītus noteikumus. Mēs sapratām, ka tad, kad bērnu idejas tiek uztvertas nopietni, konsekventi koncentrējoties uz jautājumu "kā var", nevis "vai var" un pašiem aktīvi piedaloties risinājumu meklēšanā, daudzas neiespējamās misijas kļūst iespējamas. Iesaistīto bērnu atsauksmes liecina, ka viņiem šo ideju īstenošana radīja paliekošas panākumu sajūtas un padarīja viņus drosmīgākus atklāt savas domas. Tā izstādes zālē ienāca

šķidrās krāsas, krītiņi un ūdens, muzejā tika atvērtas jaunas durvis un logi, bet darbu prezentēšanā vārds tika dots skolēniem - ceļvežiem.

Kopradīšanas procesā mēs iemācījāmies arī elastības nozīmīgumu, proti, nepieciešamību darba gaitā nepārtraukti pielāgot procesu un pārāk stingri neturēties pie izstrādātajiem plāniem, ja tie nesakrīt ar dalībnieku vajadzībām. Tāpat vairākkārt nācās novērot, ka bērniem radītā rotaļīgā izstāde patīk arī daudziem pieaugušajiem. "Šķībās mājas noslēpumu" gadījumā mēs redzējām, cik daudz prieka mākslas aktīvāka izstādes piedzīvošana sniedza ikviena vecuma apmeklētājam. No sadarbības ar bērniem gan izstādes sagatavošanā, gan tās gaitā ļoti daudz iemācījās tieši pieaugušie - kultūras norišu organizatori, mākslinieki, muzejpedagogi, skolotāji, vecāki. Un tas ir ļoti labi, jo caur viņiem apgūtais varēs nonākt arī pie citiem bērniem, kuri projektā tieši neiesaistījās.

Izvēlētā pieeja izrādījās veiksmīga vairākos aspektos. Tartu Mākslas muzeja apmeklētāju profils, salīdzinot ar to pašu laiku iepriekšējā gadā, kļuva ievērojami daudzveidīgāks. Laikā no 2024. gada septembra līdz novembrim ģimenes biļešu skaits pieauga 3,7 reizes, bet mazo bērnu (8 gadi un jaunāki) apmeklējumu skaits līdz pat sešām reizēm. Mēs apkopojām arī datus, kas liecina, ka vairāk nekā puse no projektā iesaistītajiem bērniem mākslas muzeju apmeklēja pirmo reizi mūžā. Pirmā apmeklējuma pieredze, savukārt, ir ļoti būtiska cilvēku turpmāko attieksmju veidošanā.8

Projekta panākumus trāpīgi raksturo Igaunijas Muzeju gada balvu komisijas atsauksme: "Projekts apliecina, ka jauns skatījums, gatavība riskēt, iesaiste un spēcīga misijas izjūta palīdz radīt jaunu kvalitāti." Izstādei "Šķībās mājas noslēpumi" pagaidu izstāžu kategorijā tika piešķirts tituls "2024. gada izstāde". Pamatojoties uz pieredzēto, uzdrīkstos apgalvot, ka jaunus pieejas veidus nav grūti atrast, ja konsultatīvajā padomē ir 6-10 gadus veci bezbailīgi izgudrotāji. Tomēr ir svarīgi uztvert viņus kā pilnvērtīgus partnerus, kuru domas, radošums un vajadzības ir svarīgas ikvienā solī.

---

1 Kirjalik tagasiside näitust külastanud kuueaastaselt lasteaialapselt Piibelt näituse kuraatorile, edastatud Facebook Messengeri kaudu 2024. aasta 26. novembril. Sõnumi salvestus teksti autori valduses.

2 Kaks teost on tänaseni kogetavad Tartu kesklinnas Holmi pargis. Lisainfo: https://www.kunstloob.ee/naitus (vaadatud 22 IV 2026).

3 Lisainfo platvormi ja projekti kohta: „Kunst loob lähedust" veebileht: https://www.kunstloob.ee/ (vaadatud 23 IV 2026).

4 Vaata näiteks: Peaasi veebileht. Mis on sotsiaal-emotsionaalne pädevus?: peaasi.ee/mis-on-sotsiaal-emotsionaalne-padevus/ (vaadatud 23 IV 2026).

5 Osalusprotsesside sidumisel vastastikuse kasu tingimusega lähtusime ka järgmisest allikast: McSweeney, Kayte; Kavanagh, Jen. Introduction. – Museum Participation: New Directions for Audience Collaboration. Toim. Kayte McSweeney, Jen Kavanagh. MuseumsEtc, 2016, lk 19–20.

6 Näituse jaoks peredega koostöös valminud helirännaku kohta saab lähemalt lugeda Methise vaimse heaolu ja kunstide erinumbrist: Kont, Hanna-Liis. Kuidas toetab kunst sotsiaal-emotsionaalse pädevuse kujundamist? Lastega perede abil loodud helirännak. Methis, Vol. 28, No. 35, 2025, lk 171–197. Projektiga seotud haridusprogrammide kohta ilmub uurimuslik artikkel Baltic Journal of Art History 2026. aasta järgmises numbris.

DEVIŅI SOĻI CEĻĀ UZ IEKĻAUJOŠĀKU MUZEJIZGLĪTĪBU

Regulāru izglītības programmu izveide Hāpsalu Neiroloģiskā rehabilitācijas centra pacientiem Ilonas Brīnumzemē (Iloni Imedemaa).

MAARJA KÕUTS

Ilonas Brīnumzemes vadītāja

Ilonas Brīnumzeme jau vairāk nekā piecus gadus ir sadarbojusies ar Hāpsalu Neiroloģisko rehabilitācijas centru (HNRC), piedāvājot rehabilitācijā esošajiem bērniem iknedēļas iespēju apmeklēt muzeju, lai piedalītos īpašā izglītības programmā. Veselības aprūpes iestāde un muzejs ir apvienojuši savus spēkus, lai uzlabotu bērnu ar īpašām vajadzībām un viņu pavadoņu labsajūtu. Pastāstīšu kā mēs līdz šādai sadarbībai nonācām, ko šī pieredze mums ir mācījusi, kādus šķēršļus mums ir nācies pārvarēt un kas mums ir devis prieku. Lieliem jauniem plāniem ir jātuvojas soli pa solītim. Lai sasniegtu savus mērķus, mums ir nācies virzīties pakāpeniski, reizēm apstājoties un pat pakāpjoties kādu soli atpakaļ. Varbūt šeit paustās domas noderēs arī citiem, kas vēlas virzīt savu muzejizglītības darbību līdzīgā virzienā.

PLĀNOŠANAS SOĻI

Veiksmīgi ceļi uz mērķi sākas ar rūpīgi un labi pārdomātiem plāniem.

1. solis. Pārdomāsim, kas ietilpst galvenajā mērķa grupā.

Ilonas Brīnumzemes svarīgākā mērķa grupa ir ģimenes ar bērniem. Sākotnēji varam iedalīt ģimenes, kuras mūs apmeklē, divās daļās: vietējās, Hāpsalu pilsētā un tās tuvumā dzīvojošās, ģimenes un tālāki ciemiņi, kas pie mums nonāk, lielākoties, tieši vasaras atvaļinājumu laikā. Varbūt mūsu mērķa grupa tomēr ir mazliet plašāka? Hāpsalu regulāri nonāk arī tādas ģimenes ar bērniem, kuras nav šurp devušās dzīvot vai pavadīt atvaļinājumu. Tās ir tādas ģimenes, kuru došanās uz Hāpsalu ir saistīta ar lielām rūpēm - bērniem ir nepieciešama rehabilitācija. Tā kā ģimenes ar bērniem ir mūsu galvenā mērķa auditorija, tad mēs, protams, esam vēlējušies arī viņus iesaistīt savās aktivitātēs. Kā piedāvāt viņiem vispiemērotāko apmeklējuma pieredzi?

2. solis. Jautājam padomu kolēģiem, kam ir pieredze.

Ļoti labus padomus un iedrošinājumu saņēmām no kolēģes Janes Meresmā-Rosas (*Jane Meresmaa-Roos*), kura ar bērniem ar īpašām vajadzībām ir strādājusi gan Igaunijas mākslas muzejā, gan arī Tallinas pilsētas muzejā. Lūdzām Janei cita starpā iepazīstināt mūs ar projektu „Jaunietis ar īpašām vajadzībām Kumu muzejā", kā ietvaros Kumu izglītības centrs radīja iespēju jauniešiem ar īpašām vajadzībām iepazīt mākslu, izmantojot aktīvās mācīšanās metodes. Mākslas muzejizglītības programmas tika izstrādātas sadarbībā ar projektā iesaistīto aprūpes iestāžu un skolu sociālajiem darbiniekiem un vadītājiem. Aktivitātes tika plānotas tā, lai tās atbilstu mērķa grupām. Iepazīšanās ar šī projekta darba procesu arī mums palīdzēja labāk plānot savus turpmākos soļus un ņemt vērā iespējamās problēmas, ar kurām mēs varētu saskarties.

3. solis. Pamatīgāk izpētīsim savas mērķa grupas īpatnības un vajadzības.

2020. gada decembrī es rakstīju tā laika HNRC vadītājai Kadri Englanei (*Kadri Englane*) par mūsu sadarbības ideju. Mēs uzreiz guvām pārliecību, ka mūsu mērķi sakrīt. HNRC ir apņēmies palīdzēt pacientiem, lai viņiem būtu iespēja dzīvot aktīvu un piepildītu dzīvi. Aktivitātes, kas notiek ārpus slimnīcas vides sniedz pacientiem iespēju izmēģināt savas prasmes un funkcionālās spējas. Tādēļ bija svarīgi atvest bērnus uz muzeju.

Līdz 2021. gada pavasarim mēs izveidojām sākotnējo izglītības programmas plānu, ko HNRC darbinieki apstiprināja. Sastādot

izglītības programmu, mēs nolēmām balstīties uz jau iepriekš izmantotām un veiksmīgi pārbaudītām tēmām un aktivitātēm. Mēs centāmies padarīt esošās programmas struktūru un tās ietvaros veicamās aktivitātes vienkāršākas, skaidrākas un rotaļīgākas, būtiski samazinot informācijas apjomu, ko nodarbības vadītājs sniedz tā saucamajā lekcijas formātā. Sekojām tam, lai nodarbība būtu daudzveidīga un programma notiktu dažādās telpās, tādējādi veicinot interesi un uzmanības noturēšanu. Bija jāņem vērā arī tas, ka pārvietošanās no vienas telpas uz otru aizņem ilgāku laiku nekā parasti. Kāpšana augšup pa kāpnēm lielākajai daļai dalībnieku nebūt nav viegls uzdevums. Pārliecību par ilgtspēju mums sniedza slimnīcas lēmums maksāt 2 eiro par katra bērna apmeklējuma reizi, lai tiktu segtas programmas rokdarbiem izmantoto darbarīku izmaksas. Līdz ar to slimnīcas pacientu ģimenēm par dalību programmā nav jāmaksā. Vēlējāmies, lai visiem rehabilitācijā esošajiem bērniem būtu līdzvērtīga iespēja apmeklēt Ilonas Brīnumzemi. Pacienti parasti slimnīcā vienā reizē pavada divas nedēļas, un ārstniecības kūres var atkārtoties. Tādēļ mums jāņem vērā iespējamība, ka vienas un tās pašas ģimenes var mūs apmeklēt arī vairākas reizes pēc kārtas.

RĪCĪBAS SOĻI

Ja neiekāpsi ūdenī, peldēt neiemācīsies!

4.solis. Drosmīgi sāksim darbu.

Pirmo programmu veiksmīgi novadījām 2021. gada 16. jūnijā, taču kovids pārbaudīja projekta ilgtspējību. Bija tādi periodi, kad pacienti vīrusa izplatības dēļ nedrīkstēja iziet no slimnīcas. Pacietīgi uzturējām sakarus ar HNRC darbiniekiem un turpinājām darbu, tiklīdz apstākļi to atļāva.

Šobrīd programmas darbojas ļoti labi. Slimnīca mūs informē dienu iepriekš par to, cik cilvēki ieradīsies un ar kādām īpašajām vajadzībām mums saistībā ar viņiem vajadzētu rēķināties. Piemēram, kādā valodā viņi runā, vai starp viņiem ir cilvēki ratiņkrēslos. Tas mums dod nelielu laiku sagatavoties un rūpīgi pārdomāt visas detaļas, lai visi varētu maksimāli piedalīties programmā un pie mums justos labi. Grupu izmērs katru nedēļu var krietni atšķirties. Reizēm mūs apmeklē tikai 2 cilvēki, taču, piemēram, vasaras grupās ir bijuši pat 30 cilvēki.

5. solis. Esam elastīgi – pamanām, mācāmies un reaģējam.

Mums visiem sešiem darbiniekiem, kuri nodarbojas ar HNRC pacientiem, ir gadiem ilga pieredze muzejizglītības nozarē. Lai sagatavotu nodarbību daudzveidīgai un īpašai mērķa grupai, ir nepieciešama stundām ilga gatavošanās un darbam ar to ir nepieciešama spēja ātri pielāgoties, gatavība nepieciešamības gadījumā norises gaitā mainīt savas ieplānotās aktivitātes, drosme eksperimentēt un sevi pārbaudīt. Brīnumzemes darbiniekiem tā ir bijusi pastāvīga pašattīstība. Tā kā programma ir pastāvīga un darbietilpīga, tad ir svarīgi, lai visi darbinieki būtu gatavi sevi tajā ieguldīt.

Muzejam, cita starpā, tā ir bijusi arī lieliska iespēja sistemātiski padomāt par savu pieejamību, kā arī redzēt, vai risinājumi darbojas arī reālajā dzīvē.

6. solis. Darba gaitā uzturam sakarus ar sadarbības partneri.

Arī HNRC darbinieki ir apmeklējuši Ilonas Brīnumzemi. Kopā ar viņiem esam šo programmu, izveidojuši, lai viņi prastu nodot šo informāciju pacientiem un iedrošināt viņus

muzeju apmeklēt. Kopā ir viegli domāt par to kā padarīt savus pakalpojumus pacientiem vēl labākus un attīstīt tos savstarpēji saskaņotus. Tieši šajās kopā sanākšanas reizēs mēs guvām iedrošinājumu izveidot īpašas, programmu reprezentējošas, bērniem draudzīgas un uzmanību piesaistošas reklāmas uz slimnīcas sienās esošajiem ekrāniem un ziņojumu dēļiem.

Labās attiecības ar slimnīcu ir ļāvušas mums izveidot vēl arī citus kopīgus projektus. Tā muzeja kuratoru darba interešu pulciņa jaunieši ir varējuši HNRC telpās izveidot jauku aktivitāšu sienu - kaķu attēlu meklēšanas spēli un Ilonas Viklandes reprodukciju izstādi.

ANALĪZES SOĻI

Ir svarīgi ik pa laikam uz brīdi apstāties, atskatīties uz padarīto un sekot, lai paliekam uz pareizā kursa.

7. solis. Dalāmies ar savu pieredzi ar darba kolēģiem.

Noteikti ir svarīgi, lai komandas biedri viens otru atbalstītu un, lai ar savām problēmām, kas radušās darba gaitā, nepaliktu vienatnē. Iknedēļas sapulces ir laiks, kad varam pārrunāt to kā mums ir gājis ar programmām, kuram kāda palīdzība nepieciešama, un ko sagatavot nākamajām aktivitātēm.

Nesen sapulcē veltījām laiku pamatīgākai analīzei un atskatam uz paveikto. Kolēģi apstiprināja, ka šis projekts viņiem ir ļoti svarīgs, un ka tas viņiem ir daudz devis. Viņi ir varējuši attīstīt savu empātiju, kļuvuši drošāki komunikācijā, un arī guvuši milzīgu pieredzi. Viņi redz, ka viņu darbs ir vērtīgs.

8. solis. Lūdzam sniegt atsauksmes.

Protams, ka esam HNRC pacientu ģimenēm lūguši arī sniegt atsauksmes. Programmas tika uzņemtas ļoti pozitīvi. Piemēram, kāda māmiņa atzinīgi novērtēja, ka bērns pēc Ilonas Brīnumzemes apmeklēšanas ir sācis atstāstīt grāmatu. Slimnīcas grāmatu plauktā paņēma grāmatu un sāka stāstīt. Agrāk viņam nav bijusi tik liela interese par grāmatām.

Turklāt esam saņēmuši atsauksmi no kāda kolēģa arī ārpus mūsu muzeja. Tallinas Universitātes muzejizglītības mikrogrāda studiju darba ietvaros šis kolēģis novēroja vienu no HNRC pacientiem īstenoto izglītības programmu. Mums šī kolēģa svaigie un detalizētie novērojumi bija noderīgi programmas pilnveidošanā un apstiprinājums tam, ka dodamies pareizajā virzienā.

HNRC PRIECĀJAS PAR MŪSU SADARBĪBU:

„Priecājamies, ka mums ir tādi kaimiņi, draugi un sadarbības partneri kā Ilonas Brīnumzeme. Viņi ir tādi kā mēs – domā ar sirdi un jūt ar prātu. Viņi vēlas, lai dzīve ikvienam būtu mazliet labāka: lai tā būtu pilna iespējām mācīties un attīstīties, uzzināt ko jaunu un radīt arī pašam.“

9. solis. Priecājamies par paveikto darbu un svinam to.

Ir svarīgi atvēlēt laiku tam, lai kopā ar komandu mēs viens otram uzsistu pa plecu un kopā priecātos par veiksmīgi noritējušu projektu. Mēs to darījām 2024. gada Igaunijas Muzeju gada balvu pasniegšanā, kas notika Tartu.

Pozitīvā atgriezeniskā saite mūs iedrošināja ar savu projektu kandidēt muzejizglītības veicinātāja balvas kategorijā. Cik liels bija mūsu prieks, kad saņēmām žūrijas nomināciju, un līdz ar to mums pavērās iespēja prezentēt mūsu darbu arī konferencē.

KOPSAVILKUMĀ

Mēs vēlamies bērniem ar īpašām vajadzībām, kā arī viņu ģimenēm, sniegt jēgpilnu, radošu un viņiem piemērotu līdzdalības pieredzi, kas veicinātu gan viņu labbūtību, gan arī plašāku iekļaušanos sabiedrībā. Šī

pieredze ir iedrošinājums tam, ka arī mazi solīši var novest pie lielām pārmaiņām, ja spersim tos no sirds, ar empātiju un gatavību sadarboties.

Esmu bezgalīgi pateicīga saviem brīnumainajiem un drosmīgajiem darba kolēģiem, ar kuriem kopā vienmēr jūtos droši, sperot šos soļus un turpinot ceļu. Paldies HNRC par uzticēšanos, atbalstu un plūstošu sadarbību! Un milzīga pateicība ir tām ģimenēm un bērniem, kuri mūs apmeklē, un kuru patiesie smaidi ļauj mums pārvarēt ikvienu šķēršli.

HĀPSALU NEIROLOĢISKAIS REHABILITĀCIJAS CENTRS

ir Baltijas mūsdienīgākais rehabilitācijas centrs, kura darbības stūrakmeņi ir uz cilvēku vērsti risinājumi un profesionāla attieksme. HNRC mērķis ir palīdzēt cilvēkiem sasniegt vislabāko iespējamo atveseļošanos, lai viņi enerģiski un gandarīti varētu atgriezties savā ikdienā.

HNRC ir trīs pamatvirzieni:

- spinālās rehabilitācijas nodaļa

- neirorehabilitācijas nodaļa

- bērnu rehabilitācija un muskuloskeletālās rehabilitācijas nodaļa

https://www.hnrk.ee/haiglast/

ILON'S WONDERLAND

ir ilustratores Ilonas Viklandes (*Ilon Wikland*) muzejs, kas ir daļa no nodibinājuma SA Haapsalu un Lēnes apriņķa muzeji (*Läänemaa Muuseumid*). Tas ir muzejs par mākslu, grāmatām, un radošuma pārpilna, gaiša un mājīga vieta, kur jebkura vecuma apmeklētājs var smelties iedvesmu no Ilonas Viklandes krāšņā dzīves un jaunrades ceļa. Rotaļīgu izzinošu ekspozīciju netrūkst visu gadu, tās ir trijos stāvos, bet vasaras sezonā arī mājīgajā pagalmā. Muzejā esošās izstādes, radošās darbnīcas, dzīvesstāsta filma, rotaļu istaba un tajā esošais lielais grāmatu krājums padarīs šo apmeklējumu par neaizmirstamu. 2006. gadā izveidotajā muzejā glabājas unikāla mākslas kolekcija, kas sastāv no gandrīz 900 Ilonas Viklandes oriģināldarbiem, kurus no saviem darbiem izvēlējusies pati māksliniece. Līdzās Astrīdas Lindgrēnas grāmatām – pazīstamajiem Bullerbīnas bērniem, Karlsonam, Brāļiem Lauvassirdīm un Lotei no Trokšņupītes ielas, šeit redzamas arī oriģinālilustrācijas no citu autoru un pašas Viklandes grāmatām.

Ilona Viklande piedzima 1930. gadā Tartu. Savus mīļākos bērnības gadus viņa pavadīja Hāpsalu, uzaugot pie saviem vecvecākiem. 1944. gadā kara viņa bija spiesta dēļ doties bēgļu gaitās uz Zviedriju. Tur viņa kļuva par mākslinieci un 1953. gadā sāka strādāt izdevniecībā Rabén&Sjögren, kur kā Astrīdas Lindgrēnas grāmatu ilustratore kļuva slavena visā pasaulē.

www.salm.ee

1 Lisainfo veebilehelt https://www.hnrk.ee/haiglast/
2 Lisainfo veebilehelt www.salm.ee

MUZEJPEDAGOĢIJA UN AUTISMS

ELĪNA PEKŠĒNA

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja Izglītības un publisko programmu nodaļas vadītāja, muzejpedagoģe

Iekļaujošai muzejpedagoģijai ne vienmēr ir gatava metode. Tā ir attieksme un arī uzdrīkstēšanās. Drosme klausīties, mainīties un atteikties no priekšstata, ka ir tikai viens pareizais veids, kā būt muzejā.

Pārmaiņas var sākties ar interesi un vienu e-pastu, uz kuru kāds atbild ar vienkāršu "jā". Tā izveidojās arī Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja sadarbība ar Latvijas Autisma apvienību. Interese par nodarbību apmeklējumu tika uzņemta ar atvērtību, rūpību un gatavību mācīties. Sadarbība ar apvienību pamazām pārtapa plašākā pieredzē, kuras centrā bija kopīgs redzējums. Muzejs var radīt vidi, kurā bērnam nav jāpielāgojas muzejam, jo muzejs spēj pielāgoties bērnam.

Pētniecības laboratorijas bērniem nodarbību formāts bija ļoti pateicīgs pielāgošanai ģimenēm, kurās aug bērns ar autismu. Šīs nodarbības veidotas tieši ģimenēm, un to saturs ir vērsts uz paaudžu sadarbību. Trīs atsevišķās laboratorijas nodarbības *Kā elpo cilvēks*?, *No kurienes rodas skābeklis*? un *Kāpēc jārūpējas par vidi*? tika organizētas īpaši iekātotā vidē, ko veidoja mākslinieku Mareunrol's

iespaidīga izmēra interaktīvais gobelēns. Tāds kā neparasts auduma brīnumu skapis. Nodarbībai attīstoties, muzejpedagogs pamazām gobelēnu atdzīvināja: kabatas tika atvērtas viena pēc otras, atklājās izšūtas detaļas un informatīvi elementi, pakāpeniski atvērās telts vai caurspīdīga meža ainava. Tādējādi ziņkāre tika rosināta soli pa solim, aicinot bērnus pētīt pasauli ar acīm, rokām un darbinot iztēli.

Vienmēr sākumā ir ievaddaļa, tad radošs izpētes darbs un tad refleksija aplī. Pielāgojot nodarbību, īpaši svarīgi bija pieturēties pie struktūras un atkārtošanās ievērošanas drošības sajūtas nodrošināšanai. Trijās pielāgotajās nodarbībās sākums vienmēr bija vienāds, atsevišķi uzdevumi un to instrukcijas tika pamainītas, piemēram, abstraktāki formulējumi tika aizstāti ar konkrētākiem jautājumiem. Tā vietā, lai jautātu "Iedomājies, kas tas varētu būt?", muzeja pedagogs jautāja: "Ko tu te redzi?", "Ko tu pamani?" vai "Kas tas varētu būt?" Tas bērniem ar autismu palīdzēja iesaistīties bez liekas spriedzes, vienlaikus atstājot vietu ziņkārei un iztēlei.

Bērni darbojās kopā ar vecākiem, brāļiem, māsām, aprūpētājiem un asistentiem, un viņi varēja sekot līdzi savā tempā un savā veidā. Vienam tas nozīmēja klausīties, guļot uz grīdas. Citam apsēsties maliņā un zīmēt. Vēl kāds ik pa laikam devās pārbaudīt interaktīvā gobelēna kabatas, it kā pārliecinoties, ka viss joprojām ir savā vietā. Bija arī bērni, kuri pajautāja: "Vai varu mazliet paskriet?", izskrēja pāris apļus un tad atgriezās pie darba.

Šīs bērnu izvēles netika uztvertas kā traucēklis. Tās bija līdzdalības formas, veidi, kā būt klāt, regulēt emocijas un turpināt iesaistīties. Svarīgi, ka šāda pieeja netraucēja bērniem strādāt ar mikroskopa preparātiem, paraugiem un citām ierīcēm. Galdi, krēsli vairāk rakstu darbiem, bet karam savs grīdas spilventiņš – kādam tas palīdzēja apstāties, citam atpūsties, vēl citam koncentrēties un kopā piedzīvot nodarbību un muzeju pēc katra spējām.

Muzejpedagogi iepazinās ar pamatprincipiem darbā ar bērniem ar autismu. Visvērtīgākās zināšanas deva sadarbība ar Latvijas Autisma apvienību, palīdzot gan sagatavošanās posmā, gan veidojot pirmās grupas, gan domājot par to, kā mazināt izaicinājumus, kas var rasties bērnu savstarpējā saskarsmē.

Katrā nodarbībā piedalījās arī apvienības pārstāvis. Muzejpedagogs jau iepriekš saņēma īsu, cieņpilni formulētu informāciju par katra bērna vajadzībām, tostarp par sensorajām jutībām, komunikācijas grūtībām, uzmanības noturēšanas izaicinājumiem un situācijām, kas var radīt emocionālu pārslodzi. Šī sagatavošanās nebija par bērnu ierobežošanu, bet par gatavību viņus sastapt.

Rezultātus nevar izmērīt tikai skaitļos, lai gan arī skaitļi ir svarīgi. 2024. un 2025. gadā muzejs īstenoja 29 nodarbības ģimenēm, kurās aug bērns ar autismu. Sešas bija izbraukuma nodarbības Daugavpilī un Kuldīgā. 2024. gadā Latvijas Autisma apvienība pasniedza muzejam atzinības rakstu par atbalstošas un iekļaujošas vides veidošanu konferencē Labā prakse autisma jomā. Savukārt 2025. gadā muzejs saņēma atzinību pēc tam, kad Latvijas Autisma apvienība to bija izvirzījusi kā Rīgas kultūrvietu konferencē *Kopā pretī iekļaujošai kultūrai*.

Tomēr visnozīmīgākais novērtējums ir no pašām ģimenēm. Tas ir redzams nodarbībās, kad bērni pamazām iepazīst muzeja vidi, iesaistās arvien aktīvāk un vēlas atgriezties.

Reizēm nodarbības beigās viņi apskauj muzeja pedagogu. Vecāki vienmēr saka milzīgu paldies. Tieši šādi brīži parāda, ka muzejs attīstās pareizajā virzienā.

Photos: Kristīne Madjare

